

Západočeská univerzita v Plzni
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Subjektivní stránka trestného činu

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 20. března 2014

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala panu doc. JUDr. Františku Novotnému, CSc., vedoucímu diplomové práce, za odborné vedení, cenné připomínky a rady v průběhu zpracování diplomové práce.

Obsah:

1 Úvod	1
2 Trestný čin a jeho znaky	3
2.1 Protiprávnost	3
2.2 Obecné znaky trestného činu	4
2.3 Znaky skutkové podstaty trestného činu.....	4
2.3.1 Původ a vývoj skutkové podstaty	5
2.3.2 Objekt trestného činu	5
2.3.3 Objektivní stránka trestného činu	7
2.3.4 Subjekt trestného činu.....	8
2.3.5 Subjektivní stránka trestného činu.....	9
3 Stručný historický vývoj právní úpravy zavinění na našem území	10
3.1 Obecný vývoj trestního práva	10
3.2 Vývoj zavinění v jednotlivých právních úpravách.....	13
3.2.1 Trestní kodexy z roku 1803 a 1852	13
3.2.2 Trestní zákony z roku 1950 a 1961.....	17
3.2.3 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon.....	17
4 Subjektivní stránka trestného činu jako podmínka trestní odpovědnosti	18
4.1 Zavinění jako obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu a jeho formy	20
4.1.1 Úmysl.....	25
4.1.1.1 Úmysl přímý	30
4.1.1.2 Úmysl eventuální	31
4.1.1.3 Hranice mezi eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí	34
4.1.2 Nedbalost.....	35
4.1.2.1 Nedbalost vědomá	37
4.1.2.2 Nedbalost nevědomá	39
4.1.2.3 Nedbalost hrubá	41
4.2 Fakultativní znaky subjektivní stránky trestného činu	42
4.3 Konstrukce skutkových podstat podle zavinění	44
4.4 Omyl	45
4.4.1 Omyl skutkový	45
4.4.1.1 Skutkový omyl negativní.....	46
4.4.1.2 Skutkový omyl pozitivní	47
4.4.2 Omyl právní.....	49
4.4.2.1 Právní omyl negativní	50
4.4.2.2 Právní omyl pozitivní	51
5 Dokazování subjektivní stránky trestného činu v trestním řízení	53
6 Zavinění v některých zahraničních právních úpravách	56
6.1 Německo	56
6.2 Velká Británie	58
6.2.1 Intention	59
6.2.2 Recklessness	60
6.2.3 Negligence.....	60
7 Závěr	61
Resumé	63
Seznam použitých pramenů	65

1 Úvod

K hlavním otázkám trestní odpovědnosti patří bezesporu zavinění a jeho formy, neboť trestní odpovědnost je postavena právě na tomto institutu, který musí být zkoumán u každého trestného činu, který byl spáchán.

Toto téma jsem si vybrala, protože se domnívám, že je stále aktuální, zkoumané a proměnlivé, o čemž precizně mluví August Miříčka již před více než sto lety:

*„Je známo, že obě formy tvořící základní pilíře zavinění – *dolus a culpa* – mají své kořeny v právu římském. Nezasvěcený domníval by se asi, že pojmy ty pěstováním a třibením po čas tak dlouhý staly se pojmy exaktními. Zasvěcený ovšem ví, že opak je pravdou.“¹*

Zavinění je nutno důkladně zkoumat u každého trestného činu. Každý člověk, potažmo pachatel trestného činu, je jiný, co se týče jeho psychiky a motivů, které ho vedou nebo nevedou ke spáchání trestného činu. Asi také proto je dle mého názoru zavinění jako subjektivní stránka trestného činu jednou ze základních, ale také nejnáročnějších otázek, které je třeba zjišťovat u jednotlivých trestných činů a jejich pachatelů. Pro trestní právo je zavinění důležité, neboť na něm stojí trestní odpovědnost a je to dle mého názoru nejobtížnější složka dokazování. Zavinění je obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Fakultativními znaky jsou motiv, záměr, cíl. Jedna ze zásad trestního práva mluví o tom, že bez zavinění není trestného činu, ani trestu. V českém trestním právu hovoříme o subjektivní odpovědnosti, tedy odpovědnosti za zavinění. O trestný čin se jedná, je – li přítomno zavinění. Pachatel musí jednat úmyslně nebo nedbalostně.

Ve své práci se budu zabývat subjektivní stránkou jako jedním ze znaků skutkové podstaty trestného činu, ke kterému se dopracuji přes nutnou charakteristiku ostatních obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu, ale také znaků, které stojí mimo skutkovou podstatu. Subjektivní stránku trestného činu rozeberu ve vztahu k ostatním znakům trestného činu. Poté se zaměřím

¹ Zkráceno. MIŘIČKA, August. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. s. 1.

na historický vývoj právní úpravy zavinění na našem území, porovnáám a zhodnotím historické trestněprávní názory teoretiků, pokusím se analyzovat samotný pojem zavinění a jeho formy. Rozeberu obě formy i obsah zavinění a pokusím se objasnit problémy, které při posuzování formy zavinění vznikají. Popíši složky zavinění a jejich důležitost při rozlišování jednotlivých forem. Zanalyzuji jednotlivé formy na praktických příkladech z české judikatury. Porovnáám zavinění ve vztahu k vině. Také nastíním problematiku dokazování zavinění v trestním řízení a problémy s tím spojené, v této souvislosti analogicky uvedu omyl, který je označován za zavinění naruby. Nakonec nahlédnu do některých zahraničních právních úprav pro komparaci s úpravou v českém právním řádu. V této souvislosti uvedu i úvahy de lege ferenda.

Při zpracování práce bylo čerpáno z právních předpisů, komentářů i důvodové zprávy k trestnímu zákonu, z trestněprávní odborné literatury české i zahraniční, odborných článků, internetových zdrojů i judikátů. V průběhu studia literatury a zpracování práce byla použita monografická a kompilační metoda s pomocí analytického zkoumání a komparativního srovnání. Snažila jsem se vyhledat a posbírat co nejvíce informací a ty navzájem porovnávat a poskytnout v uceleném souhrnu. V celé práci je také použita metoda deskripce. Byla provedena analýza a komparace právních předpisů a jejich ustanovení týkajících se zavinění z historického hlediska a vývoje.

Mým cílem v této práci je shrnout základní problémy a otázky týkající se subjektivní stránky trestného činu v českém trestním právu, poukázat na zákonné změny oproti předchozím právním úpravám, porovnat český institut zavinění s vybranou zahraniční právní úpravou, informovat o zavinění shromážděním dat o tomto institutu, popsat a objasnit zavinění ve vztahu k ostatním znakům skutkové podstaty a vytvořit analytický rozbor zavinění tak, aby souhrn těchto posbíraných informací vytvořil přehled o daném tématu a umožnil pochopení základních problémů týkajících se zavinění.

2 Trestný čin a jeho znaky

K pochopení subjektivní stránky trestného činu, je nutno nejprve zmínit veškeré znaky, které naplňují trestný čin. Trestný čin dle současného trestního zákona je protiprávní čin, který zákon označuje za trestný a vykazuje znaky uvedené v trestním zákoně.² Oproti předchozí úpravě současný trestní zákon opustil materiálně - formální pojetí trestného činu, které bylo dáno typovými znaky a společenskou nebezpečností. Nové formální pojetí trestného činu klade důraz na subsidiaritu trestní represe a princip ultima ratio. Uplatnění zásady subsidiarity trestní represe vyžaduje v novém trestním zákoníku splnění dvou kumulativních podmínek:

- společensky škodlivé případy
- nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu³

Společenská škodlivost činu (nahradila společenskou nebezpečnost) je určována povahou a závažností činu, jenž stojí na okolnostech, které uvádí § 39 odst. 2 trestního zákona. Formální pojetí stojí na zákonných znacích skutkové podstaty. Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Tímto je naplněna zásada subsidiarity trestní represe, která je vyjádřena v § 12 trestního zákona.⁴ Znaky trestného činu jsou – protiprávnost, znaky obecné a znaky typové.

2.1 Protiprávnost

Protiprávnost jako rozpor s právním řádem, v užším pojetí trestného činu rozpor s předpisy trestního práva, je jedním ze znaků trestného činu, označovaná také jako nedovolenost. Trestní právo pokládá protiprávní jednání za jednání protisociální, tedy jednání, které ohrožuje nebo porušuje trestním právem chráněné zájmy společnosti.

² Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákon*, ve znění pozdějších předpisů

³ JELÍNEK, Jiří; SOUČEK Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s. 26. ISBN 978-80-87576-29-8

⁴ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 86. ISBN 978-807-3802-912.

2.2 Obecné znaky trestného činu

Obecnými znaky trestného činu jsou věk (§25 TZ) a přičetnost pachatele, respektive nepřičetnost, jak ji vymezuje § 26 trestního zákona.

Aby byl skutek kvalifikován jako trestný čin, musí být splněna věková podmínka, a to že pachatel musí být v době činu starší patnácti let. Trestní odpovědnost mladistvého (15 – 18 let) závisí na rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, na tom, jak dokáže ovládat své jednání a rozpoznat jeho následky. Jedná se o relativní, podmíněnou trestní odpovědnost, kterou je nutno zkoumat v každém případě individuálně.⁵

Vedle stanoveného věku musí být splněna také podmínka přičetnosti, kterou vymezuje zákon negativně jako stav, kdy duševní porucha způsobí, že člověk nemůže rozpoznat protiprávnost jednání nebo nemůže své jednání ovládat. Duševní porucha v trestním řízení je otázkou pro znalce psychiatra, který vyšetří duševní stav, ale přičetnost, resp. nepřičetnost vyslovuje orgán činný v trestním řízení. Trestní zákon upravuje i přičetnost zmenšenou, která je způsobena sníženou rozpoznávací schopností nebo schopností ovládnout své jednání.⁶

2.3 Znaky skutkové podstaty trestného činu

„*Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege.*“ Tato zásada vyjadřuje, že žádný trestný čin ani trest se neobejdou bez zákona. Jedná se o princip zákonnosti v trestním právu a jeden ze základních pilířů a zásad trestního práva. Není – li naplněn některý ze zákonných znaků skutkové podstaty, nemůžeme hovořit o trestném činu, a to ani v případě, je – li některý ze znaků oslaben či zastoupen v menší míře. V obou uvedených případech by scházela společenská škodlivost trestného činu, která je vyjádřena v každé skutkové podstatě.

V trestním zákoně se setkáváme s několika druhy a typy skutkových podstat. Základní skutková podstata bývá uvedená v prvních odstavcích. Kvalifikované skutkové podstaty můžeme najít v dalších odstavcích u trestných činů. Vyjadřují vyšší společenskou škodlivost (např. způsobení značné škody,

⁵JELÍNEK, Jiří; SOUČEK Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s 48. ISBN 978-808-7576-298.

⁶NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 108 - 109. ISBN 978-807-3802-912.

těžká újma na zdraví) a jsou důvodem pro použití vyšší trestní sazby. Naopak privilegovaná skutková podstata dovoluje snížení trestní sazby. Zohledňuje mimořádné okolnosti, psychické stavy, za kterých byl trestný čin spáchán. Nejlépe lze privilegovanou skutkovou podstatu pochopit u trestného činu v § 142 TZ – vražda novorozeného dítěte matkou.⁷

Skutková podstata zahrnuje následující obligatorní znaky – subjekt, subjektivní stránka, objekt a objektivní stránka trestného činu.

2.3.1 Původ a vývoj skutkové podstaty

Německá trestněprávní nauka vytvořila institut skutkové podstaty – Tatbestand - jako souhrn podmínek určitého právního následku. Poprvé byla takto vyjádřena v roce 1796 ve spise F. Kleina Grundsätze des gemeinen deutschen und preussischen peinlichen Rechts. Skutková podstata se vyvinula z historického procesního institutu corpus delicti (objektivní znaky trestného činu), který byl nutný pro splnění podmínky zahájení speciální inkvizice.⁸ Na vývoji skutkové podstaty se podepsalo učení E. Belinga. Znakem trestného činu je jeho typičnost, která je vyjádřena shodou činu s jeho skutkovou podstatou. Skutková podstata zde však obsahuje jen znaky objektivní. Belingova teorie mlčí o protiprávnosti jednání. Následně německý právník a propagátor retributivní justice Karl Binding roku 1910 tuto teorii změnil a upravil na objektivní skutkovou podstatu zločinu, která je uskutečněním vůle, nejen tedy vnějším děním a je zde také nutný znak protiprávnosti. Skutkovou podstatou je od té doby pojímána odborníky (včetně Belinga) jako souhrn jak objektivních, tak i subjektivních znaků trestného činu.⁹ Belingova nauka je jistě teorií průlomovou, ale Binding do ní přivedl vnitřní znaky a subjektivní hledisko.

2.3.2 Objekt trestného činu

Objekt vyjadřuje vše, co trestní právo chrání. Objekt obecně vyjadřuje chráněné společenské zájmy a hodnoty, práva a oprávněné zájmy osob, které mají

⁷ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 3. přepracované vyd. Praha: Codex, 1997, s.75. ISBN 80-859-6324-8.

⁸ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 72. ISBN 978-802-5440-339.

⁹ Tamtéž, s. 72.

význam pro společnost a její účastníky v té míře, že jsou chráněny právem, resp. trestním zákonem.¹⁰

Obecný objekt představuje všechny společenské vztahy v jejich souhrnu, všechny zájmy, kterým trestní právo poskytuje ochranu. **Druhový objekt** pochopíme nejlépe ze zvláštní části trestního zákona, který je rozdělen do třinácti hlav dle druhu objektu, tedy dle druhu chráněného zájmu. Je charakterizován společnými znaky a příbuznými zájmy pro různé trestné činy. **Individuální objekt** je konkrétně vyjádřen v jednotlivých ustanoveních ve zvláštní části. Konkrétní zájem, k jehož ochraně je ustanovení určeno a který může být trestným činem dotčen. Ne vždy je individuální objekt v ustanovení jasně uveden, často je jen naznačen, a tak často orgán činný v trestním řízení musí individuální objekt dovodit. To se děje hlavně z následku, který nastane. Individuální objekt je dle mého názoru nutno pečlivě zkoumat, aby došlo ke správné kvalifikaci a podřazení skutkového stavu pod správné konkrétní ustanovení zvláštní části trestního zákona. Mnohost objektů u jednoho trestného činu nebývá výjimkou. V tomto případě mohou být objekty stanoveny alternativně či kumulativně. Trestným činem může být vedle hlavního objektu zasažen i objekt či objekty sekundární. Od individuálního objektu se odvozuje objekt konkrétní, kterým je konkrétní osoba (zdraví pana Nováka), hodnota, věc apod.¹¹

Většina trestných činů má s objektem často zaměňovaný hmotný předmět útoku jako fakultativní znak trestného činu. Hmotný předmět útoku chybí např. u neoznámení trestného činu. Jedná se o věci, statky, nebo lidi, čili nositele ohrožených společenských vztahů, na které pachatel útočí.¹² Od objektu je předmět nutno odlišovat. Objekt jako např. zájem na ochranu zdraví mají i blízcí oběti trestného činu ublížení na zdraví, ale předmětem útoku je pouze dotčená oběť. Z objektu a předmětu vyvodíme následek a účinek trestného činu. Ačkoli se tyto pojmy zdají být stejné, není tomu tak, i přesto že spolu blízce souvisí. Následkem je totiž míněno ohrožení nebo porušení objektu trestného činu. Účinek vyjadřuje porušení nebo ohrožení hmotného předmětu útoku např. způsobení škody. U trestných činů, které mají předmět útoku, je dle mého názoru účinek

¹⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 267 ISBN 978-807-1790-822.

¹¹ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 124 - 125. ISBN 978-807-3802-912.

¹² SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 181. ISBN 978-802-5440-339.

zřetelnější než následek, ke kterému teprve můžeme dojít právě odvozením z účinku.

2.3.3 Objektivní stránka trestného činu

Jednání, následek a jejich příčinná souvislost. To jsou tři nezbytné znaky objektivní stránky trestného činu. Kromě těchto znaků se však berou v potaz i znaky další, které nejsou nezbytně nutné pro trestný čin – v první řadě místo, čas, účinek trestného činu, ale i např. způsob provedení činu, použité nástroje, hmotný předmět útoku. Objektivní stránka je znak trestného činu, kterým se od sebe trestné činy nejvíce odlišují.

Jednáním pachatel projevuje svou vůli navenek. Jedná se o pohyb nebo zdržení se pohybu, který je ovládán vnitřním motorem, vůlí, jenž je nezbytná pro jednání jako znak objektivní stránky. Současná přítomnost těchto dvou znaků (vůle a její projev) odlišuje jednání od prostého chování se, u kterého chybí okamžitý popud vůle a které je souvislé. Vynucené jednání nebo reflexní pohyby neobsahují vůli jako vnitřní subjektivní složku jednání. Nesmí chybět ani jedna z těchto složek, ani vůle, ani její vnější projev. Chyběl – li by vnější projev, jednalo by se o pouhou myšlenku či přání konat. Za relevantní projev vůle zde lze považovat i jednání nedbalostní, které není přímým cílem jednajícího.¹³ Vůle jednat má blízkou souvislost s úmyslným zaviněním, kde je taktéž prvkem. Vůle určuje jednání a v tomto případě i zavinění.

Jednání se posuzuje z hlediska formy jednání - konání a nekonání, resp. opomenutí. Trestné činy spáchané opomenutím se nazývají omisivní trestné činy – pravé a nepravé omisivní delikty. Některé trestné činy lze spáchat jen konáním, jiné jen opomenutím ale jsou i trestné činy, které lze spáchat jak konáním, tak nekonáním. Zde se případnému pachateli ukládá povinnost něco konat, která může vyplývat ze zákona (povinnost živit dítě), smlouvy, úředního rozhodnutí, převzaté povinnosti či z předchozího ohrožujícího jednání (ohrožující jednání, které sama osoba způsobila). Je nutné brát v úvahu, zda byla objektivní možnost jednat. Opomenutí může být úmyslné i nedbalostní.¹⁴

Význam **následku** jako obligatorního znaku objektivní stránky trestného činu spočívá hlavně v určení povahy a závažnosti trestného činu. Následek trestného činu představuje porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním

¹³ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 3. přepracované vyd. Praha: Codex, 1997, s. 84. ISBN 80-859-6324-8.

¹⁴ Tamtéž, s. 84

zákonem a dle toho rozdělujeme trestné činy na poruchové a ohrožovací. Od něj nutno odlišovat účinek trestného činu, který je změnou na hmotném předmětu útoku. Následek má několik stupňů. Těžším následkem může být způsobení závažnější poruchy nebo porucha či ohrožení dalšího objektu. Zvláště těžký a těžko napravitelný následek může nastat jen u poruchových trestných činů a představuje podmínku pro uložení doživotního trestu. Škodlivý následek je následek způsobující škodu, jejíž odčinění může být důvodem k užití ustanovení o účinné lítosti.¹⁵

Příčinný vztah mezi jednáním a následkem je nutným předpokladem objektivní stránky. Osoba je trestná, pokud svým jednáním následek skutečně způsobila. Příčina je jev, bez kterého by jiný jev nenastal tak, jak nastal. Při zkoumání souvislosti mezi jednáním a následkem je nutno zkoumat jen ty příčiny a ty následky, které mohou mít trestněprávní relevanci. K tomu pomáhá zásada umělé izolace jevů a také zásada gradace příčinné souvislosti, která vyjadřuje různost následku v různých situacích.¹⁶

2.3.4 Subjekt trestného činu

Subjektem se rozumí pachatel trestného činu, tedy ten, kdo svým jednáním naplnil znaky trestného činu. Pachatelem trestného činu je i právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Nově tedy pachatelem může být i právnická osoba.

Trestně odpovědná je osoba, která svým jednáním uskutečnila všechny znaky trestného činu, jeho pokusu nebo přípravy, je – li trestná včetně účastníka, spolupachatele a nepřímého pachatele. Trestně odpovědný může být pouze ten, kdo je způsobilý rozpoznat protiprávnost svého jednání a toto jednání je schopen ovládat. Fyzická osoba musí být v době činu přičetná a starší věku 15 let, aby se jednalo o trestný čin. Nepřičetný je ten, kdo pro duševní poruchu v době činu nemůže rozpoznat následky svého jednání nebo toto jednání ovládat. Zmenšená přičetnost nevylučuje trestní odpovědnost, je ale důvodem ke zvláštnímu postupu vůči pachateli.¹⁷

¹⁵ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 193. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁶ Tamtéž, s. 140.

¹⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 221 – 222. ISBN 978-807-1790-822.

Většina skutkových podstat pojmá pachatele jako kohokoli, tedy jako subjekt obecný. Aby se jednalo o subjekt speciální, musí mít osoba zvláštní vlastnost nebo postavení – např. příslušník ozbrojených sil. Konkrétním subjektem může být např. dlužník. U speciálních subjektů bývá v zákonných ustanoveních vymezen okruh pachatelů široce (úřední osoby). U konkrétních subjektů je uveden pouze jeden konkrétní subjekt (matka novorozeného dítěte).¹⁸

Od roku 2012, kdy nabyl účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, může být pachatelem i právnická osoba. Trestní odpovědnost právnické osoby je založena na výčtu subjektů, které čin spáchaly v rámci její činnosti, jejím jménem nebo v jejím zájmu. Trestní odpovědnost právnické osoby nevyklučuje individuální trestní odpovědnost osoby, která za právnickou osobu jednala. U právnické osoby nelze zkoumat vnitřní psychický vztah k následku, proto zákon hovoří o přičítání, pokud tedy konkrétní jednání (porušení nebo ohrožení zájmů) lze právnické osobě přičítat.¹⁹

2.3.5 Subjektivní stránka trestného činu

Poslední, neméně důležitý a dle mého názoru nejvíce problematický znak trestného činu je subjektivní stránka trestného činu, kterou pojmenováváme jako zavinění. Nejvíce problematický je z hlediska dokazování, neboť se jedná o psychiku pachatele. Přesněji tedy teorie definuje zavinění jako vnitřní psychický vztah pachatele k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem. Zásada „*bez zavinění není trestný čin ani trest*“ vyplývá, že zavinění je obligatorním znakem subjektivní stránky. Vedle zavinění stojí ještě jako fakultativní znaky jako pohnutka, účel, záměr a cíl.²⁰ Vzhledem k tomu, že subjektivní stránka trestného činu je tématem této práce, budu se jí zabývat podrobněji, počínaje jejím vývojem.

¹⁸ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 268. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 528 – 529. ISBN 978-807-1790-822.

²⁰ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 144. ISBN 978-807-3802-912.

3 Stručný historický vývoj právní úpravy zavinění na našem území

K pochopení zavinění v současném pojetí jistě pomůže krátký exkurz do historického vývoje a podoby zavinění, kde figuruje několik právních předpisů jako milníků pro vývoj českého trestního práva a zavinění jako jeho institutu a zároveň také několik historických trestněprávních nauk a názorů.

3.1 Obecný vývoj trestního práva

První samostatný trestní zákoník vydaný v českých zemích byl roku 1707 *Constitutio Criminalis Josephina* (Trestní zákoník Josefa I. nebo také Nové útrpné a hrdelní právo pro Království české, Markrabství moravské a Knížectví slezské). Měl však pouze subsidiární použití k Obnovenému zřízení zemskému z roku 1627²¹ a navíc se jednalo především o předpis upravující trestní proces. Je v něm zavedena tortura, vina se presumuje. Obsahoval pravidla pro inkviziční proces, avšak nebyl používán výlučně, ale jen podpůrně.²²

Roku 1769 vyšla *Tereziana*, hrdelní zákon Marie Terezie, který setrvává jak u tortury, tak u odstrašujících krutých trestů, které neodpovídají závažnosti spáchaného činu, trest je pojímán jako pomsta. Zákon podporoval libovůli soudců, neboť mohla být stíhána i jednání, která zákon neuvádí, pokud byla pro společnost nebezpečná. Stejně jako předchozí *Josephina*, i tento zákon pamatoval na v té době již přežitě čarodějnictví.²³

Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně Josefa II. z roku 1787 již zavádí větší důraz na převýchovu pachatele a úměru trestu, některé kruté tělesné tresty však ještě zůstaly. Zásada *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* je

²¹ SKOBLOVÁ, Jitka. *Historie trestního práva* [online]. Vydáno 23.7.2000 v internetovém publikačním prostoru *juristic*. [cit.03.02.2014]. Dostupné z: [http://trestni.juristic.cz/30486/clanek/trest2]

²² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. s 193. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394.

²³ Tamtéž, s 159.

konečně uvedena do systému do trestů a trestní odpovědnosti.²⁴ Volná úvaha soudců již nepřichází v úvahu díky úplnému výčtu deliktů. Pro hrdelní provinění zákon vyžadoval zlý úmysl a svobodnou vůli. Trest smrti ukládán jen ve výjimečných případech, roku 1795 zaveden znovu pro velezradu.

Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z r. 1803 rozeznával zločiny a těžké policejní přestupky. Obsahoval dvě části – zločiny a přestupky včetně procesních ustanovení. I tento zákon požaduje zlý úmysl jako podmínku trestnosti. Samotný úmysl netrestá. Ukládal se trest smrti a různé stupně žaláře. Vylučuje trestní odpovědnost při nepřičetnosti. Vychází ze zákona z roku 1787, rozvíjí jeho ustanovení a také zdokonaluje.²⁵

Zákon o zločinech, přečinech přestupcích z roku 1852 novelizoval předchozí trestní předpis z roku 1803. Delikty rozděluje na zločiny, přečiny a přestupky. Tento zákoník se již zabývá pouze trestním právem hmotným. Výslovně zakotvuje zásadu nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege. Zločiny trestá žalářem, smrtí. Za přečiny a přestupky ukládá např. vězení, propadnutí věci, pokuty atd.²⁶

Po vzniku Československa bylo díky recepci převzato i trestní právo z dob Rakouska – Uherska. Novelizované znění zákona z roku 1852 bylo užíváno do roku 1950. Trestní předpisy byly roku 1923 doplněny o Zákon na ochranu republiky, který chránil republiku, prezidenta, státní orgány, mír, národ a národní menšiny, ale zároveň omezoval občanská práva a svobody. K projednávání těchto deliktů byl zřízen Státní soud. Zákon byl ve třicátých letech dvakrát novelizován.

Na počátku dvacátých let byl předložen zatímní a později kompletní návrh a osnova nového trestního zákona, doplněný roku 1924 o zvláštní část. Další pokus o nový trestní zákon přišel roku 1936, avšak ani tento návrh nebyl projednán. Snahy o nové moderní trestní předpisy ukončili konzervativci, kteří podporovali rakouské trestní právo.²⁷

Vedle těchto snah o trestní zákony úspěšně vznikly související předpisy:

- zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a propuštění

²⁴ SKOBLOVÁ, Jitka. *Historie trestního práva* [online]. Vydáno 23.7.2000 v internetovém publikačním prostoru *juristic*. [cit.03.02.2014]. Dostupné z: [http://trestni.juristic.cz/30486/clanek/trest2]

²⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. s 195. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394.

²⁶ Tamtéž, s. 195

²⁷ Tamtéž, s. 400 - 401

- zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží²⁸

Na poli politických změn roku 1948 vznikl roku 1950 *nový trestní zákon*, první československý trestní zákon. V první řadě byl zaměřen na ochranu lidově demokratické republiky a účelem trestu bylo zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páčání, převychovat ho a působit výchovně na celou společnost.²⁹ Sjednotil veškeré trestní právo, které se do té doby členilo na obecné, vojenské, policejní, disciplinární, trestní právo mládeže. Byl bez náhrady zrušen zákon o trestním soudnictví nad mládeží, přičemž nový samostatný zákon o soudnictví ve věcech mládeže byl přijat až v roce 2003. Zákon z roku 1950 se zabýval výhradně jen trestnými činy, přestupky ponechával trestnímu zákonu správnímu. Je prvním trestněprávním předpisem, který zavádí materiální pojetí trestného činu jako společensky nebezpečného činu, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně. Jednotlivé stupně společenské nebezpečnosti ještě neobsahoval, ale ke společenské nebezpečnosti přihlížel soud při výměře trestu (§ 19). Novelizace zákona roku 1956 zavedla alternativní trest 25 let odnětí svobody vedle trestu smrti, některé tresty snížila. Individualizace trestu se stala jednou z hlavních zásada trestního práva.³⁰

Šedesátá léta v trestním právu znamenala pro další vývoj zásadní zlom, neboť *trestní zákon č. 140/1961* platil s novelizacemi až do roku 2009. Výslovně již obsahoval kategorizaci společenské nebezpečnosti, kdy trestným činem byl čin, jehož míra společenské nebezpečnosti byla vyšší než nepatrná. Obsahoval jednotlivé stupně společenské nebezpečnosti. Méně závažná provinění projednávaly národní výbory. Zásada individualizace trestu byla více prohloubena, těžší tresty se ukládaly podpůrně. Až do roku 1990 zákon připouštěl trest smrti.³¹ Zvláštní část zákona reflektovala dobu, když byl důraz kladen na delikty proti komunistickému režimu. První hlavy zvláštní části chrání republiku, hospodářství a pořádek ve věcech veřejných. Zákon byl roku 2010 nahrazen trestním zákonem č. 40/2009 Sb., který již svých 13 hlav zvláštní části rozděluje dle základních lidských práv a svobod a opouští míru společenské

²⁸ SOLNÁŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 48. ISBN 978-802-5440-339.

²⁹ Tamtéž, s. 51

³⁰ Tamtéž, s. 52

³¹ Tamtéž, s. 52.

nebezpečnosti. Pojem společenské nebezpečnosti je nahrazen společenskou škodlivostí.

3.2 Vývoj zavinění v jednotlivých právních úpravách

Institut zavinění je zřejmě stejně tak starý jako samotné delikty a jejich páchaní. Vyvíjel se spolu s delikty a jejich právní úpravou. Zavinění nelze od deliktů oddělovat ani v těch nejstarších dobách, i když trestněprávní teorie, praxe a samotné zkoumání psychického stavu se rozvíjely postupně a zavinění získalo několik svých forem, které napomáhají určit závažnost trestného činu.

3.2.1 Trestní kodexy z roku 1803 a 1852

Zákon o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803 a jeho upravená téměř sto let platná verze z roku 1852 Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích se zabývají zaviněním, resp. zlým úmyslem již v úvodních ustanoveních.

„Ke zločinu se vyžaduje zlého úmyslu...“³²

O úmysl se jedná v případě, když výsledek je cílem pachatelovo jednání. Tento úmysl je nazýván obmyslem. Úmysl je na místě, i když pachatel výsledek předvídá jako nutný nebo jako možný. Zlo je u úmyslu „*rozváženo a umíněno*“. Eventuální úmysl (*dolus eventualis*) je vyjádřen tak, že zlo, které „*povstalo*“, obvykle tímto jednáním povstává nebo povstati může. Možný předpoklad výsledku zakládá eventuální úmysl.³³ Zákon výslovně uvádí rovnost dolosních deliktů spáchaných konáním a opomenutím. Zákon pamatuje na důvody, které zlý úmysl vylučují. Jedná se např. o opilství, zbavení rozumu, věk, omyl, vybočení z mezí nutné obrany, donucení nebo pominutí smyslů. Zásadním mezi těmito důvody je však v § 2 písm. f) kde zlo povstane náhodou, nedbalostí nebo

³² KALLAB, Jaroslav. *Trestní zákony československé platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2. přeprac. a značně rozmnož. vyd. Praha : Československý Kompas, 1927. s 15.

³³ STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 35. ISBN 978-80-7380-418-3.

z neznalosti následku činu.³⁴ Všechny tyto důvody mohou zakládat nedbalostní trestný čin, podobně jako je tomu dnes. Specifický případ nedbalosti je upraven v § 335 - obecný předpis co do přečinů a přestupků proti bezpečnosti života. Způsobí – li pachatel následky, které může poznat dle svého „stavu, úřadu, povolání, zaměstnání, podle svých zvláštních poměrů...“,³⁵ jedná se o nedbalostní trestný čin. Je zde tedy vyjádřena pachatelova neopatrnost, kdy pachatel z různých příčin předpokládá, že nedojde k ohrožení tělesné integrity jiných (vědomá nedbalost) nebo si ani neuvědomil následky svého jednání „*neuváživ možnou kauzalitu svého jednání nebo opominutí pro škodný výsledek buď vůbec, nebo ne dosti pečlivě*“ (culpa nevědomá).³⁶

Vedle zákona z roku 1852 uvádí také zákon o potírání pohlavních nemocí z roku 1922 **vědomost** jako úmyslnou formu zavinění, kterou později přejal i návrh trestního zákona o zločinech a přečinech z roku 1926.³⁷ Vědomostí je zde míněno, že pachatel zná všechny skutkové okolnosti k trestnosti činu a nestačí zde představení si následku jen jako možného. Návrh již výslovně také upravuje obmysl, u něhož je způsobený následek cílem popsaným v zákoně. Tento návrh však přijat nebyl.

Vědomá vina pochází od prof. Miříčky, který kritizoval nedostatečné dvojí rozdělení zavinění a přidal vinu vědomou jako vědomé způsobení neobmyšleného výsledku.³⁸

Miříčka rozděluje zavinění na úmysl, vinu vědomou a vinu nevědomou.

1. **úmysl** – duševní děj, psychický akt, kterým si představujeme jistý výsledek jako účel svého jednání. Představa určitého výsledku pohnula vůli pachatele k činu. Ohrožení nebo porušení právního statku je cílem pachatele. Motivem pak označuje sféru citovou – pocity libosti nebo nelibosti³⁹ Aby se jednalo o úmysl, *výsledek tedy musí být předvídan*, na intenzitě předvídaní výsledku přitom nezáleží, stačí možnost. Dále *výsledek musí být žádán*. Žádání výsledku u úmyslu Miříčka vysvětluje

³⁴ KALLAB, Jaroslav. *Trestní zákony československé platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2. přeprac. a značně rozmnož. vyd. Praha : Československý Kompas, 1927. s 15.

³⁵ Tamtéž, s. 261.

³⁶ Tamtéž, s. 261.

³⁷ Tamtéž, s. 261.

³⁸ JABLONICKÝ, Tomáš. *Profesor August Miříčka: studie k 150. výročí narození*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, s 19. ISBN 978-80-87146-79-8.

³⁹ Tamtéž, s. 20.

nepřípustností rozporu mezi přáním a výsledkem. *Představený a žádaný výsledek musí být účelem činu*, aby se nejednalo jen přání a pouhou myšlenku, která trestná sama o sobě není. Zde lze s profesorem Miříčkou souhlasit. Není – li výsledek jednání přáním nebo alespoň představou pachatele, nemůže jít o úmysl. Může však dle Miříčkova pojetí jít o vinu vědomou nebo nevědomou, dle současného pojetí nedbalost vědomou nebo nevědomou.

2. **vina vědomá** – pachatel ví, že svým činem způsobí nebezpečí nebo poruší předpis.

„Kdo ví, že z činu vzejde výsledek sociálně škodlivý, a přece čin předsevzme, ukazuje tímto činem svým zřejmě větší nebezpečnost svou pro statky právní než onen, jenž týž čin předsevzal nepředstaviv si, že takový škodlivý následek míti bude, tedy výsledku toho nepředvídaje.“⁴⁰

3. **vina nevědomá** – považovaná za nedbalost, kdy pachatel jedná neopatrně a neví, že činem působí nebezpečí. Něco učiní nebo opomene, nevědomě porušuje předpis nebo není dostatečně opatrný a způsobí nebezpečí poruchy. Nepředvídá výsledek, ačkoli jej předvídat měl a mohl. Nevědomá vina se může zakládat buď v nevědomosti, nebo taktéž v omylu. V nevědomé vině můžeme vyčíst základy pro dnešní nedbalostní jednání – vědomé i nevědomé.⁴¹

Miříčkovo rozdělení se do žádného trestního zákona nedostalo (návrh zákona z roku 1922 nebyl přijat). Pouze zákon o potírání pohlavních nemocí z roku 1922 obsahoval zavinění ve formě vědomosti. Veškeré trestní zákony zůstaly pouze u rozdělení na úmysl a nedbalost. Miříčka viděl v rozdělení na úmysl a nedbalost mezeru, kterou se snažil vyplnit vědomou vinou. Ačkoli nebyla do zákona vnesena, je dle mého názoru podkladem pro eventuální úmysl a vědomou nedbalost. Prof. Solnař označuje Miříčkovo dílo jako nejvýznamnější dílo české trestně právní nauky.⁴²

⁴⁰ MIŘIČKA, August. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonně*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. s. 84

⁴¹ Tamtéž, s. 85 - 86

⁴² SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 280. ISBN 978-802-5440-339.

Vědomá vina vychází od vůle a stojí mezi úmyslem a nedbalostí. Vůli vztahuje nejen na tělesný pohyb, ale i na výsledek. Úmysl předpokládá výsledky chtěné a obmyšlené. Mířička se zabývá také deliktem ohrožovacím, který přisuzuje trestným činům, kde nebyl porušen právní statek, ale byl pouze ohrožen, vyvolán v nebezpečí. Chybí zde porucha. U úmyslu je ohrožení, způsobení nebezpečí účelem činu, pachatel ohrožuje, aby přivodil poruchu, nebo ohrožuje za jiným účelem. U viny vědomé pachatel ví, že způsobuje nebezpečí. U nevědomé viny pachatel díky své neopatrnosti neví, že ohrožuje a způsobuje nebezpečí.⁴³ Poruchové a ohrožovací trestné činy známe z moderní trestněprávní teorie, kde se porucha či ohrožení váže k následku, jenž je znakem objektivní stránky trestného činu. Z toho lze dovodit nutnost zavinění k zamýšlenému následku.

Předvídanými, ale nechtěnými výsledky se vyznačuje nedbalost. U nedbalosti pachatel výsledek ví, ale způsobit jej nechce.⁴⁴ Vinu vědomou a nevědomou (nedbalost) dělí pachatelova představa o bezprávném výsledku.

„Jen výsledky chtěné jsou přivoděny dolosně, výsledky nechtěné náleží v obor nedbalosti“⁴⁵

Jaroslav Kallab na rozdíl od Mířičky považoval bipartizaci zavinění za dostačující. V případě přímého úmyslu si pachatel následek představuje, nebo ho vnímá jako pravděpodobný a chce jej způsobit. Představa výsledku možného přichází v úvahu u úmyslu eventuálního. Eventuální úmysl je zařazen do zvláštních forem viny, ke kterým dále patří dolus interdeterminatus (pachatel má neurčitou představu o svém jednání) a dolus alternativus (pachatel si některý ze znaků trestného činu představuje nejasně, ale jedná se o znak, který není pro trestnost relevantní).⁴⁶ U nedbalosti klade důraz na nerozvážnost pachatele, míra nerozvážnosti potom určuje, zda se jedná o nedbalost hrubou nebo lehkou. V Kallabově pojetí hrubé nedbalosti můžeme spatřovat dnešní koncepci hrubé nedbalosti, která je současným trestním zákonem poprvé upravená. Kallab

⁴³ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 143 - 144. ISBN 978-802-5440-339.

⁴⁴ MÍŘIČKA, August. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonně*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. s. 12

⁴⁵ Tamtéž, s. 12

⁴⁶ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935. s. 56.

definuje zavinění jako vztah pachatelova nitra k výsledku, pachatel je odpovědný za výsledek. Popisuje zavinění jako vztah mezi psychickou a fyzickou stránkou jednání.⁴⁷

Mně osobně je bližší Kallabovo pojetí, který jistě Miříčkou inspirován, rozvíjí zvláštní formy zavinění a koncipuje institut hrubé nedbalosti.

3.2.2 Trestní zákony z roku 1950 a 1961

Oba tyto trestní zákony již obsahují ustanovení o zavinění téměř ve stejné podobě, jak je známe dnes. Oba vyžadují k trestnosti činu úmysl, pokud výslovně nestanoví, že stačí nedbalostní zavinění. Oba rozlišují nedbalost a úmysl. Úmysl rozdělují na přímý a eventuální, nedbalost vědomou a nevědomou. Je zde výslovně vyjádřen požadavek vědění a vůle (chtění a srozumění) u úmyslu a chybějící složka vůle u nedbalosti. U nedbalosti je přítomna pouze složka vědění. Oba se zabývají způsobeným těžším následkem jako okolností přitěžující nebo podmiňující použití vyšší trestní sazby i v případě nedbalostního zavinění.

3.2.3 Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

Současný trestní zákon neopouští zavedené formy zavinění, jen je upřesňuje a doplňuje o požadavky vyvstalé z praxe. U eventuálního úmyslu osvětluje srozumění. Pojímá srozumění i jako smíření pachatele s možností porušení nebo ohrožení zájmu, zejména aby v praxi nedocházelo ke stírání rozdílu mezi srozuměním a lhostejností pachatele k následku.

Výraznou novinku trestního zákona představuje institut hrubé nedbalosti upravený v § 16 odst. 2., ve které je možno spatřovat pachatelovu zřejmou bezohlednost k zájmům chráněným zákonem.⁴⁸ Nejedná se o třetí typ nedbalosti, jde o vyjádření vyšší míry nedbalosti, která může být vědomá i nevědomá. V souvislosti se zaviněním je vhodné zmínit omyl – skutkový a právní, který bývá označován za obrácené zavinění. Omyl se v tomto zákoně dočkal výslovné úpravy v § 18 a 19.

⁴⁷ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní*. Praha: Mellantrich, 1935. s. 48 - 49

⁴⁸ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 482. ISBN 978-802-5440-339.

4 Subjektivní stránka trestného činu jako podmínka trestní odpovědnosti

Subjektivní stránka trestného činu je jedním z nejdůležitějších znaků trestného činu. Subjektivní stránka trestného činu stojí na obligatorních a fakultativních znacích. Obligatorním znakem je zavinění a fakultativními znaky jsou zejména pohnutka, záměr a cíl trestného činu. České trestní právo stojí na principu subjektivní odpovědnosti, tedy odpovědnosti za zavinění. Aby byl pachatel trestně odpovědný, musí jednat zaviněně. Každé jednání je projevem vůle, jednání zakládající trestný čin je projevem trestního úmyslu nebo nedbalosti. Subjektivní odpovědnost je odstupňována na úmysl a nedbalost. Stupně zavinění bezpochyby pomáhají při stanovení trestu za trestný čin a tím dodržení zásady přiměřenosti. Trestní právo tuto podmínku vyžaduje zákonnou zásadou bez „zavinění není trestný čin ani trest“. Míra zavinění spoluurčuje povahu a závažnost trestného činu. Pachateli nelze k tíži přičítat žádnou skutečnost, na kterou se zavinění nevztahuje. Tento princip je ještě úžeji specifikován zásadou odpovědnosti za úmysl, kdy k trestnosti je nezbytný úmysl, pokud zákon nestanoví, že stačí nedbalost. Výslovně zákon uvádí, že nedbalost postačí u zavinění k okolnostem zvlášť přitěžujícím. Tyto okolnosti bývají znaky kvalifikovaných skutkových podstat a vyjadřují větší škodlivost trestného činu. Těžší následek zakládá pachatelovu odpovědnost, i když je zavinění nedbalostní, pachatel o následku vědět měl a mohl. Zavinění je vnitřní psychický vztah pachatele k páchanému trestnému činu, k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem, k ostatním okolnostem. Vztah ke všem skutečnostem, které zakládají trestný čin, bývá obsahem zavinění. Tyto skutečnosti mohou být vytvořeny pachatelem, nebo mohou existovat bez jeho přičinění. Platný trestní zákon se zaviněním zabývá v § 15 a § 16, kde rozebírá obě možné formy zavinění – **úmysl a nedbalost**.⁴⁹ Teorie i zákon rozlišuje úmysl přímý a eventuální, nedbalost vědomou a nevědomou. Trestní zákon nově zakotvuje i nedbalost hrubou.

⁴⁹ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 144. ISBN 978-807-3802-912.

Zavinění lze chápat z hlediska formálního a materiálního pojetí.

- formální pojetí zavinění – zahrnuje vnitřní postoj pachatele k jednání a následku
- materiální pojetí – je vyjádřeno absencí pachatelova zájmu na udržení právem chráněných statků a zájmů

Trestněprávní teorie zná i psychologický a normativní prvek zavinění

- psychologický prvek – psychický vztah pachatele k výsledku jednání
- normativní prvek – obsahuje hodnotící úsudek pachatele⁵⁰

Zavinění, ačkoli je používáno jako synonymum k subjektivní stránce trestného činu, je „pouze“ znakem subjektivní stránky trestného činu. Jedná se o podstatný, obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu. Díky tomu, že není – li zavinění, není ani subjektivní stránka trestného činu, není dle mého názoru zaměňování těchto pojmů matoucí ani nepřipustné.

Naopak nepřipustné je zaměňovat zavinění s významem viny. Trestní právo hmotné používá zavinění k právní kvalifikaci a ke zjištění trestného činu a trestní odpovědnosti. Subjektivní stránka je tedy jedním ze znaků a podmínek trestného činu a trestní odpovědnosti. Vina v sobě obsahuje všechny splněné podmínky trestní odpovědnosti.⁵¹ Vina se v trestním právu procesním vyslovuje výrokem soudu v rozsudku, pokud všechny podmínky trestní odpovědnosti jsou splněny, včetně zavinění. V případě dokázané viny je možné pachateli vytýkat jeho jednání a vyvodit důsledky. Vina se musí vázat ke konkrétnímu činu. V tomto smyslu je vina obsažená v činu, kdy se pachatel k určitému činu rozhodl a vina pachatele závisí na stavu jeho osobnosti⁵² Vina je souhrnem podmínek trestní odpovědnosti, jak subjektivních, tak objektivních, jednodušeji řečeno přičitatelnost činu určité osobě.

„Trestný čin nám umožňuje, abychom si učinili obraz o pachatelově duševním životě, jmenovitě o stupni jeho společenské nebezpečnosti. Vina je tím

⁵⁰ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 272 – 273. ISBN 978-802-5440-339.

⁵¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva*. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 235 – 236. ISBN 978-80-7400-042-3.

⁵² STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 13. ISBN 978-80-7380-418-3.

menší, čím lze více vysvětlit vnějšími podmínkami a méně osobními pachatelovými vlastnostmi.“⁵³

Z tohoto výroku Jaroslava Kallaba již z roku 1935 můžeme volně interpretovat rozdíl mezi vinou a zaviněním, kdy vina je menší nebo žádná, když se k ní nevztahují nebo vztahují nepatrně pachatelovy osobní vlastnosti, jinak řečeno zavinění. Vinou je u Kallaba sice míněno zavinění, ale pokud se na výrok podíváme ze současného pojetí a rozdílu mezi vinou a zaviněním, mohli bychom vyčíst, že vina je dána, pokud se k ní vztahují pachatelovy vlastnosti, tedy zavinění. Vidím v tomto výroku esenciální základy rozdílu mezi vinou a zaviněním.

V českém trestním právu se presumuje nevina, není možné s pachatelem jednat a nahlížet na něj jako na vinného od počátku trestního stíhání. Zásadu presumpce neviny je nutné dodržovat, aby byla zachována zákonnost. Dle mého názoru v trestněprávní teorii a v trestním řízení není problém v zaměňování zavinění a viny ani nedodržování presumpce neviny. Naopak laická veřejnost s těmito pojmy problém mít může, což je pochopitelné. Ale taktéž s obviňováním pachatelů a nectěním zásady presumpce neviny, to je ale hlavně povinnost orgánů činných v trestním řízení.

4.1 Zavinění jako obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu a jeho formy

Zavinění je psychický vztah pachatele k poruše či ohrožení objektu trestného činu nebo jeho předmětu útoku, jakož i k jeho jednání uvedenému v trestním zákoně. Zavinění je společným označením pro úmysl a nedbalost.⁵⁴ V českém trestním právu rozlišujeme dvě formy zavinění – úmyslné a nedbalostní. Obě formy jsou dále odstupňovány na úmysl přímý a eventuální, nedbalost vědomá a nevědomá, potažmo nový zákonný druh nedbalosti hrubé. Z tohoto rozdělení lze vyčíst složky, které jsou obsaženy v jednotlivých formách

⁵³ KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Mellantrich, 1935. s. 45.

⁵⁴ MADAR, Zdeněk a kol. *Právní slovník. Díl 2., P-Ž. 5.*, podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1988. s. 610.

a kterými se od sebe formy odlišují. Jedná se o složku intelektuální a složku vůle. Podle zastoupení a míry jednotlivých složek je možno definovat formy zavinění.

- *složka vědění (intelektuální)* – představuje pachatelovo vědomí o skutečnostech, ale taktéž jeho představu těchto skutečností. Vědomí je jeho smyslové vnímání aktuálních jevů a předmětů v době trestného činu a uvědomění si těchto okolností. Pachatel si v době páchaní činu uvědomuje fakta. Intelektuální složka zavinění se dá určit pachatelovými soudy objektivních skutečností. Jedná se o soud apodiktický, asertorický, problematický.⁵⁵ U apodiktického soudu pachatel ví, že následek jeho jednání nastane s absolutní jistotou. Vrah např. oběť bodá nožem tak dlouho, až je oběť mrtvá, je si naprosto jistý, že tím oběť zavraždí. Asertorickým soudům neboli prostým přisuzuje pachatel jistotu, ale nikoli jistotu absolutní. Pachatel pobodá oběť a je při tom někým vyrušen. Uprchne a oběť může být zachráněna. Jsou zde tedy dány další okolnosti případu, které jeho jistotu snižují. Problematický soud vyjadřuje pachatelovu nejistotu následku jednání. Objevuje se zde pouhá možnost nebo pravděpodobnost.⁵⁶ Představa okolností je potencionálním vědomím na základě jeho dřívějšího vnímání, díky kterému si utváří představy. Možnost takového vědění je u nedbalosti.
- *složka vůle* – rozhodnutí pachatele jednat, uskutečnit znaky skutkové podstaty. Pachatel chce následek způsobit nebo je s tímto následkem alespoň srozuměn. Volní složka představuje chtění, srozumění, ale taktéž nechtění a nesrozumění. Vůle na rozdíl od vědění se vztahuje k okolnostem budoucím.

Znázornění složek obsažených v jednotlivých formách osvětluje následující tabulka.⁵⁷

⁵⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 287 ISBN 978-807-1790-822.

⁵⁶ Tamtéž, s. 287

⁵⁷ HULVA, Tomáš. *Význam zavinění v souvislosti s civilními a veřejnoprávními delikty.* Bulletin advokacie 6/2007, s. 24. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

Typy zavinění	Vědomostní složka zavinění	Volní složka zavinění
Úmysl přímý	+	+
Úmysl eventuální	+	0
Nedbalost vědomá	+	-
Nedbalost nevědomá	-	-

Úmysl přímý vyžaduje obě složky vědomostní i volní. Eventuální úmysl se vyznačuje nulitní vůlí. Pro vědomou nedbalost je charakteristická negativní volní složka a nevědomá nedbalost má negativní jak vědomostní, tak volní složku.

Volní složka napomáhá při rozlišení úmyslu a nedbalosti. Nedbalostní zavinění postrádá volní složku. S tím souvisí vyloučení zavinění z důvodu nepřičetnosti. Nepřičetnost je vyjádřena chybějící schopností ovládací nebo rozpoznávací. Chybí svobodná vůle, může se tedy ještě jednat o nevědomou nedbalost, ale chybějící rozpoznávací schopnost vylučuje i nedbalost. Nepřičetnost vylučuje zavinění.⁵⁸

Zavinění může mít několik podob. Způsobení následku může být přímo cílem, záměrem pachatele. Dále pachatel ví, že následek nastane, i když není jeho cílem. Jedná se o nevyhnutelný následek jeho jednání. Nebo je pachatel s následkem srozuměn, že jej způsobit může, ale nemusí. Buď je s následkem srozuměn, nebo o následku ví, ale spoléhá, že nenastane. Poslední podobou zavinění je, že pachatel o následku ani o možnosti jeho nastání nevěděl. Z toho vyplývá pro stanovení trestní odpovědnosti, zda pachatel měl o možnosti vzniku následku vědět a vzhledem k okolnostem k případu a k jeho osobním poměrům vědět mohl.⁵⁹

⁵⁸ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. Praha, 1992. s. 92. ISBN 80-901-1851-8.

⁵⁹ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Linde a.s. 2009. s. 114, ISBN 978-80-7201-785-0.

Obecné okolnosti, které musí zavinění zahrnovat a vztahovat:

1. popisné znaky, které se vztahují ke skutkové podstatě

Zavinění by se mělo vztahovat na znaky skutkové podstaty s výjimkou znaků subjektivní stránky.⁶⁰ Z těchto znaků se zavinění jistě musí vztahovat činu ke zřejmému účinku činu a k jednání. Následek je porušením nebo ohrožením zájmů, které trestní zákon chrání. Na tyto zájmy, tedy na objekt se zavinění nemusí vztahovat, tudíž ani na následek. Zde panují rozporné názory ve vztahu zavinění a objektu. Trestní zákon z roku 1961 vyžadoval zavinění k objektu. Nyní se ale množí názory proti této teorii, neboť objekt často ve zvláštní části není vyjádřen a musí být vyvozen.⁶¹ Pokud je však objekt výslovně vyjádřen, zavinění se na něj vztahovat musí. S tímto názorem se ztotožňuji, laická představa o chráněných zájmech může být často poněkud mylná. Myslím si ale, že účinek je zaviněním postihnut správně, neboť účinek je zřejmým výsledkem pachatelova jednání, kdy tento účinek pachatel vidět musí. Zavinění musí pokrýt z objektivní stránky příčinnou souvislost a účinek. Jednání je pokryto podle volní složky, musí se vztahovat k jednání nebo opomenutí. Objekt a následek činu musí být zahrnuty, pokud je objekt výslovně vyjádřen. Zavinění se musí vztahovat k subjektu u trestných činů s omezeným okruhem pachatelů (veřejní činitelé atd.). Zavinění zde musí zahrnovat alespoň skutečnosti, které tuto zvláštní vlastnost podle práva podmiňují. Zavinění ve vztahu k obecnému subjektu je nepochybné, pokud zavinění nevylučuje pachatelova nepřičetnost.

U ohrožovacích trestných činů stačí zavinění ve vztahu k možnosti poruchy. Např. při obecném ohrožení způsobení požáru stačí, pokud pachatel pomýšlí vydat požárem lidi v nebezpečí smrti nebo újmy na zdraví nebo cizí majetek vydat v nebezpečí. Nemusí zamýšlet lidi usmrtit nebo způsobit škodu, stačí ohrožení. Zavinění ve vztahu k poruše v sobě zahrnuje zavinění ve vztahu k ohrožení, to však neplatí opačně. U příčinného vztahu stačí zavinění v obecných rysech (pachatel zlomí ruku místo nohy).⁶²

2. normativní znaky skutkové podstaty - zde zcela logicky stačí laická pachatelova představa, neboť se jedná o právní pojmy. Nejsou nutné právní

⁶⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Linde a.s. 2009. s. 115, ISBN 978-80-7201-785-0.

⁶¹SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 282. ISBN 978-802-5440-339.

⁶²Tamtéž, s. 285.

znalosti, ale pachatelova vědomost o faktické stránce takového znaku nebo pojmu.⁶³ Lze sem přiřadit také jiné právní pojmy a instituty, znaky, o kterých postačuje také laická představa.

3. protiprávnost - pokud je ve zvláštní části trestního zákona výslovně vyjádřena, např. „neoprávněně“ nebo „bez povolení“. Nebo pokud protiprávnost vyjádřena není, ale čin je evidentně zjevně protiprávní.

4. u omisivních trestných činů se zavinění vztahuje k samotnému opomenutí a také ke skutečnostem, které se vztahují k povinnosti konat. Skutečnosti podmiňují povinnost konat. I zde postačuje laická představa.

5. u speciálního a konkrétního subjektu se zavinění musí vztahovat ke zvláštní vlastnosti nebo postavení subjektu.⁶⁴

Zavinění se nemusí týkat:

1. společenské škodlivosti - míru společenské škodlivosti posuzují orgány činné v trestním řízení na základě konkrétních okolností každého případu. Objevují se ale názory a přístupy, kdy se zavinění nemusí vztahovat na míru společenské škodlivosti, kterou posuzují odborníci, ale alespoň na skutečnosti, o něž se úsudek o této stránce trestného činu opírá. Další názor přisuzuje zavinění na společenskou škodlivost, pokud se škodlivost projevuje v celkové protiprávnosti jeho činu. Zde však protiprávnost musí být pachateli zjevná.⁶⁵ Zdůraznění zjevné protiprávnosti v očích pachatele uvádí i důvodová zpráva k trestnímu zákonu. „Zákon stíhá jen taková společensky škodlivá jednání, jejichž protiprávnost musí být pachateli zjevná, a proto se zásadně nemůže omlouvat tím, že zákon nezná nebo že si jej nesprávně vykládal.“⁶⁶

2. právního posouzení skutku – toto většinou není v možnostech ani schopnostech pachatele, proto se zde zavinění nevztahuje.

3. protiprávnost – zavinění nemusí být ve vztahu k protiprávnosti jako k rozporu s celým právním řádem. Pokud není nedovolenost vyjádřena přímo, stačí, pokud zavinění pachatele pokrývá znaky skutkové podstaty, ze kterých

⁶³ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Oobecná část.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 283 ISBN 978-807-1790-822.

⁶⁴ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné.* 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 148. ISBN 978-807-3802-912.

⁶⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Oobecná část.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 284. ISBN 978-807-1790-822.

⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

protiprávnost vyplývá. Protiprávnost není výslovným znakem skutkové podstaty, ale lze dovést.⁶⁷ V otázce zavinění ve vztahu k protiprávnosti ve smyslu celého právního řádu panuje řada rozporných názorů. Pachatel nemusí vědět o trestnosti svého činu. Platí ale zásada „*Ignorantia iuris non excusat*“.

4. objektivních podmínek trestní odpovědnosti⁶⁸ - vnější podmínky, za kterých je čin spáchán

4.1.1 Úmysl

Úmyslné zavinění (*dolozni*) je jedním ze základních forem zavinění a trestní zákon jej upravuje v § 15.

Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel

- a) *chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem,*
- b) *nebo věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro případ, že je způsobí, byl s tím srozuměn.*

Úmysl znamená vůli naplnit skutkovou podstatu trestného činu při znalosti všech existujících skutkových okolností, které skutkovou podstatu charakterizují. Úmyslně jednající pachatel si musí být všech skutečností vědom. Skutečná a v době činu musí být přítomná znalost, která však může být i reprodukována z jeho paměti. Úmysl tedy musí být přítomen v momentě páchaní činu, k předcházejícímu a následnému úmyslu se nepřihlíží.⁶⁹

K trestní odpovědnosti je třeba zavinění úmyslného, pokud zákon výslovně nestanoví, že postačí nedbalost. V některých skutkových podstatách zvláštní části trestního zákona se objevuje formulace „*byť i z nedbalosti*“, která vyjadřuje, že k trestní odpovědnosti je možné úmyslné i nedbalostní zavinění.⁷⁰ Úmysl je těžší formou zavinění, což dokazuje i § 42 písm. a), kde je upravena jedna

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol, *Trestní zákoník. Komentář*. Praha C.H. Beck 2009, s. 168 ISBN 978-80-7400-109-3

⁶⁸ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 148. ISBN 978-807-3802-912.

⁶⁹ STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 29. ISBN 978-80-7380-418-3.

⁷⁰ JELÍNEK, Jiří; SOUČEK, Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s. 29. ISBN 978-80-87576-29-8

z přítěžujících okolností, a to spáchání trestného činu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Úmysl je starší formou zavinění. Dnešní pojetí úmyslu vychází z římského práva. Výrok císaře Hadriána říká: „*In maleficiis voluntas spectatur, non exitus.*“ Výrok říká, že při zločinech se přihlíží k úmyslu, ne k výsledku.⁷¹ Samotný úmysl ale k trestní odpovědnosti nestačí, musí být spojen s dalšími skutečnostmi.

Trestněprávní teorie i zákon rozděluje úmysl na *přímý (dolus directus)* a *eventuální (dolus eventualis)*. Teorie zná ale i jiné formy úmyslů, například *úmysl náhlý (dolus repentinus)*, *úmysl rozvážný (dolus praemeditatus)*. U úmyslu rozvážného rozhodnutí spáchat čin předcházela detailnější rozvaha pachatele, zda a jak čin spáchat, tento úmysl je v zákoně znám v kvalifikované formě rozmyslu. V případě úmyslu náhlého k činu dochází bez předchozího rozvážení.⁷² Dále se lze setkat i s pojmy *úmysl určitý (dolus determinatus)*, kdy si pachatel uvědomuje relativně přesně veškeré náležitosti činu a *úmysl neurčitý (dolus indeterminatus)*, kdy pachatel nemá jasnou představu o tom, jaký bude výsledek jeho činu, ale představuje se některý jeho rozhodný znak.⁷³

Úmysl zahrnuje obě složky, jak vědění, tak vůli. Vůle je ve větší míře zastoupena u úmyslu přímého. Pachatelovy představy vycházejí z jeho vůle, která je zaměřená na trestněprávní skutečnost i na protiprávnost činu. Vědomostní složka u úmyslu obsahuje vnímané skutečnost a představy o skutečnostech. Pachatel si představuje skutečnosti alespoň jako možné, to je společný znak přímého i eventuálního úmyslu. Vědomí a představy pachatele mají podoby již výše zmíněných tří soudů – apomiktického, asertorického a problematického.⁷⁴

Složka vůle je zde zastoupena kladným, aktivním vztahem pachatele k trestněprávnímu jednání, jeho následku. Vůle se musí vztahovat na všechny skutečnosti zahrnující znaky skutkové podstaty trestného činu. Vztahují se na následek, ale i na objektivní okolnosti, které existují bez ohledu na jeho přičinění (např., že poškozený je úřední osobou).⁷⁵ Vůle pachatele však může

⁷¹ STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 25. ISBN 978-80-7380-418-3.

⁷² KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Praha: Mellantrich, 1935. s. 56

⁷³ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 297. ISBN 978-802-5440-339.

⁷⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 287 ISBN 978-807-1790-822.

⁷⁵ HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 47. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

směřovat i k jiným následkům, vedlejším, které pachatel nechce způsobit přímo, ale způsobí je a tyto následky jsou z pohledu trestního práva a jeho odpovědnosti významné. Popsané hlavní a vedlejší následky mohou indikovat přímé chtění následků a nepřímé srozumění. Toto nás dovede k přímému a eventuálnímu úmyslu. Stejně jako pachatelovo vědomí je odstupňováno na soudy, je i vůle a její zaměřenost odstupňována na chtění a srozumění, ze kterého pak vychází odvozené formy úmyslu – přímý a eventuální. Vůle však může být zaměřena i na následky beztrestné, avšak k vyvolání těchto následků bylo jednáno trestně a přes jiný trestní následek, jako mezičlánek k dosažení cíle, který by byl v podstatě nezávadný. Např. pachatel vykrade obchod s potravinami, aby nasýtil svou hladovějící dceru. Pachatel si je zde jistý výsledkem svého jednání.⁷⁶

Kvalifikovaná forma úmyslu je uvedena v § 140 odst. 2. „*Kdo jiného usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*“ Jedná se o kvalifikovanou vraždu, kde je alternativně vyžadován **rozmysl** (dolus praemeditatus) nebo **předchozí uvážení**. Dle důvodové zprávy je vražda spáchána s rozmyslem, kde se nejedná o afekt ani o jiné podobné stavy, ale zároveň se nejedná o předchozí uvážení. Může to však být velmi krátká úvaha. Pachatel zvažuje pro a proti těsně před jednáním nebo až v jeho průběhu či jeho počátku. Je možno rozmysl charakterizovat jako formu obmyslu, kdy výsledek usmrcení oběti je přímým účelem jednání. Psychický vztah takového pachatele k zamýšlenému následku je těsnější, než kdyby násilím spontánně reagoval na vyhrocenou konfliktní situaci. Jde o pachatele, který měl příležitost vypořádat se ve své mysli s motivy jej od vraždy odrazujícími, přesto však ve svém zločinném úmyslu setrval. Čin takového pachatele je nebezpečnější, neboť jeho rozhodnutí k útoku vzniklo na základě zralejší rozumové úvahy, takže lze předpokládat, že odráží skutečný a dlouhodobý postoj pachatele k chráněnému zájmu, jistou otrlost, neúctu a lhostejnost k lidskému životu.⁷⁷

U předchozího uvážení jde o situaci, kdy pachatel si předem, před spácháním trestného činu, zváží okolnosti provedení činu a čin si z hlediska jeho provedení naplánuje. Zváží způsob provedení, zvolí prostředky, vypracuje plán. Plán se ani nemusí shodovat se skutečným dějem. Rozmysl i předchozí uvážení jsou obsaženy ve výčtu přitěžujících okolností. Předchozí uvážení však

⁷⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Linde a.s. 2009. s. 119, ISBN 978-80-7201-785-0.

⁷⁷ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 53. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

vždy nemusí zakládat důvod pro přísnější postih úmyslného usmrcení. Zde teorie uvádí v soudní praxi četné případy, kdy týraná osoba usmrtí po předchozím uvážení násilníka. Tento případ však již není vraždou podle § 140, ale zabitím podle § 141 – *Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.* Skutková podstata § 141 zde bude aplikována přednostně, neboť se jedná o speciální skutkovou podstatu, privilegovanou, která má přednost před obecnou a vyjadřuje menší škodlivost činu.⁷⁸

„Rozmysl je kvalifikovaná forma úmyslu spočívající v tom, že pachatel si patřičně zváží své jednání a na základě takového subjektivního přístupu jiného úmyslně usmrtí. Nelze jej však zaměňovat s předchozím uvážením, kdy pachatel předem zvažuje rozhodující okolnosti provedení činu, včetně zvolení místa a doby spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení a co největšímu možnému vyloučení úspěšné obrany oběti apod. Čin si naplánuje. Pokud jde o povahu rozmyslu, na rozdíl od naplnění pojmu předchozího uvážení je spáchání trestného činu s rozmyslem především odlišením od jednání vyznačujícího se náhlým hnutím mysli, zejména afektu a podobných stavů, kdy sice může jít i o krátkou úvahu pachatele, ale nikoli o plánovitost, jež se vyžaduje při jednání po předchozím uvážení. Zatímco jedná-li pachatel s rozmyslem, znamená to, že si zvážil zásadní okolnosti zamýšleného jednání jak z hledisek svědčících pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a zvážil i rozhodné důsledky svého činu. Rozmysl tedy představuje méně intenzivní stupeň racionální kontroly pachatele nad svým jednáním směřujícím k úmyslnému usmrcení jiného než předchozí uvážení.“⁷⁹ V tomto usnesení Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání se jednalo o případ, kdy se obviněný blízký věku mladistvého dovolával mírnějšího postihu poté, co byl uznán vinným pokusem dle § 21 odst. 1 TZ zločinu těžkého ublížení na zdraví § 45 odst. 1, odst. 2 písm. a) TZ a přečinem výtržnictví podle § 358 odst. 1 TZ jako spolupachatel. Byl odsouzen k úhrnnému trestu sedmnácti a půl roku. Po zamítnutém odvolání

⁷⁸ JELÍNEK, Jiří; SOUČEK Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif.* 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s. 185 - 187. ISBN 978-80-87576-29-8

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.02.2013, 3 Tdo 193/2013 In: *Judikaty.info* [online]. [cit. 12.02.2014]. Dostupné z: <http://www.judikaty.info.cz/>

odsouzený podal dovolání k Nejvyššímu soudu. Tři spolupachatelé zaútočili na dřevěnou chatku bezdomovců a na dva bezdomovce v ní. Poškozená bezdomovkyně se dala na útěk, obviněný se vydal za ní, hodil po ní kamenem a poté, co upadla, jí udeřil do hlavy cihlou, kopal do hlavy a následně zaútočil nožem. Díky nespočtu bodných ran poškozená vykrvácela a zemřela. Dovolatel uvádí, že jeho úmyslem bylo jen zbourat chatku, jejíž obyvatelé dělají v blízkosti jeho bydliště nepořádek. Dále uvedl, že situace se na místě vyvinula způsobem, který nepředpokládal a hájil se afektem. Soudní znalec vyslovil v nálezů podstatnou měrou snížené ovládací schopnosti. Jeho dlouhodobě městnaný afekt zdůvodňoval špatnou zkušeností s bezdomovci, kdy jeho matka s jedním žila a kvůli kterému obviněného v minulosti bodla nožem. Obviněný od počátku spolupracoval a vyjádřil lítost. Z těchto důvodů požadoval mírnější postih na dolní hranici trestní sazby. Jeho dovolání bylo odmítnuto a odůvodněno, že jeho systematický útok měl povahu rozmyslu, který nebyl vyloučen ani snížením ovládacích schopností obviněného.⁸⁰ Na tomto případu lze rozpoznat rozmysl, kdy pachatel si čin nenaplánoval, ale ani nejednal v afektu, protože jeho snížené ovládací schopnosti v době činu ve sledu zjištěných rozhodných skutkových okolností, které musel znát a jednal tedy s jejich vědomím, neměly vliv na jeho vědomí o těchto okolnostech. Jeho snížené ovládací schopnosti tedy na jeho rozmysl vliv neměly. S tímto závěrem lze souhlasit, neboť snížená ovládací schopnost nezakládá nepřičetnost, ani neodůvodňuje použití kvalifikované skutkové podstaty § 141 TZ. Rozhodnutí k tomuto útoku vzniklo na základě zralejší rozumové úvahy, takže lze předpokládat, že odráží skutečný a dlouhodobý postoj pachatele k chráněnému zájmu a lhostejnost k lidskému životu. Díky předchozím pachatelovým zkušenostem zde lze vyčíst určitý dlouhodobý postoj k jistým chráněným zájmům.

Požadavek úmyslu lze dovodit z institutu spolupachatelství jako formy trestné součinnosti, kdy je více osobami spácháno společné úmyslné jednání. Podmínkou spáchání trestného činu ve spolupachatelství je jednak společné jednání spolupachatelů a jednak společný úmysl směřující ke spáchání trestného činu. *„Skutková podstata je naplněna souhrnem těchto jednání, anebo i jestliže jednání každého ze spolupachatelů je aspoň článkem řetězu, přičemž jednotlivé*

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.02.2013, 3 Tdo 193/2013 In: *Judikaty.info* [online]. [cit. 12.02.2014]. Dostupné z: <http://www.judikaty.info.cz/>

*činnosti směřují k přímému vykonání trestného činu.*⁸¹ Taktéž i pokus a příprava jako vývojová stádia trestného činu mohou být spáchány pouze ve formě úmyslu.

V důvodové zprávě k novému trestnímu zákonu je zmíněn i institut obmyslu, který pochází z germánské nauky (Absicht). Jedná se o kvalifikovanou formu úmyslu, kde je představa zamýšleného výsledku motivem jednání. Obmysl zmiňoval již Miřička, který jej pokládal za nejtěžší formu zavinění. Do platného trestního zákona se obmysl nakonec nedostal s odůvodněním, že obmysl by spadal pod úmysl přímý, který je však úpravou dostatečně formulován. Úmysl je vůle přivodit určitý následek, zatímco obmysl je vůle přivodit určitý následek, který je pro pachatele účelem či konečným cílem jeho činnosti.⁸²

4.1.1.1 Úmysl přímý

Přímý úmysl (*dolus directus*) vyjadřuje pachatelovu představu, že poruší nebo ohrozí zájem chráněný trestním zákonem, nebo porušit či ohrozit může a zároveň vyžaduje jeho chtění způsobit trestněprávní následky. Pachatelova vůle je zde zastoupena jen chtěním a představová složka se zde může vyskytovat v podobě všech tří soudů.⁸³ Zákon sice výslovně neuvádí složku vědění, ale lze ji z ustanovení odvodit, neboť pokud pachatel něco chce způsobit, musí i vědět, že takovým jednáním následek způsobí, nebo jej alespoň způsobit může. V psychice pachatele musí existovat i představa o chráněném zájmu, pokud jedná s cílem. Trestněprávní relevantní následek pachatel pokládá za nutný nebo nezbytný. Vůli není ani možné od vědomí izolovat, neboť je vždy spojena se sledovaným cílem či záměrem, a proto jí musí předcházet uvědomění si tohoto cíle nebo záměru. Přímý úmysl je nezávažnější forma zavinění, protože je pachatelovo přímým cílem porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem. K naplnění skutkové podstaty úmyslných trestných činů postačí většinou úmysl eventuální, vyžaduje – li zákon úmysl přímý, musí to být ve skutkové podstatě výslovně vyjádřeno. Předpokládá možnost způsobení následku a zároveň si přeje, aby takový následek nastal. Někdy také pachatel následek nemusí chtít a zamýšlet jako výsledek svého

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2009, sp. zn. 7 Tdo 1433/2009. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 13.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

⁸² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 17.02.2014]

⁸³ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 288. ISBN 978-807-1790-822.

jednání, ale považuje ho za nezbytný prostředek k dosažení cíle jiného, který už trestný není.⁸⁴ Přímý úmysl je přítomen i v případě, kdy pachatel chce způsobit následek předpokládaný skutkovou podstatou, ale není přímým cílem jeho jednání – např. řidič nechce poskytnout zraněnému pomoc, aby se nepotřísnil krví.⁸⁵ Některé trestné činy výslovně vyžadují přímého úmyslu, když v kvalifikovaných skutkových podstatách výslovně uvádějí „v úmyslu“ (např. § 140 odst. 3 písm. j); § 170 odst. 2 písm. e), odst. 3 písm. b). Přímý úmysl je v kvalifikovaných skutkových podstatách jedním z důvodů použití vyšší trestná sazby.

4.1.1.2 Úmysl eventuální

Eventuální úmysl (*dolus eventualis, indirectus*) předpokládá pachatelovo vědění, že může porušení nebo ohrožení způsobit a v případě, že jej způsobí, je s tím srozuměn. Trestní zákon nově uvádí definici srozumění jako pachatelovo smíření a možným následkem. Pachatel je smířen s tím, že může dojít k naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu. Eventuální úmysl obsahuje prvek vůle ve formě srozumění, vůle je zde zastoupena v nižší míře než u úmyslu přímého. Pachatel nepočítá se žádnou okolností způsobitou zabránit následku. K naplnění skutkové podstaty dolózních trestných činů zpravidla stačí úmysl eventuální. Pachatel mířil na jiný účel či sledoval jiný cíl, ale bylo mu jasné, že ho nedosáhne jinak, než tím, že zřejmě (in eventum) dojde k porušení právního statku, chráněného zákonem. Tento následek však není jeho přímým cílem. Zde je nutné odlišení od přímého úmyslu, kde může být nezávadný cíl dosažen trestním jednáním, které je z hlediska pachatelova vnitřního pohledu nutným výsledkem jeho jednání (např. již zmíněná krádež v obchodě s potravinami, aby pachatel nasýtil potomka). Zakázaný následek není účelem jednání, ale ani nezbytný prostředek k dosažení jiného cíle. Pachatel eventuelně počítá s tím, že nenastane, i když to není jisté v momentu činu. Eventuální úmysl je např. v případě myslivce, který střílí do křoví po zvěři, je však srozuměn, že v křoví se může pohybovat i člověk.⁸⁶

⁸⁴ STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 32. ISBN 978-80-7380-418-3.

⁸⁵ HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 47. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 13.02.2014]

⁸⁶ SOLNÁŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 293. ISBN 978-802-5440-339.

Nový trestní zákon nově upřesňuje srozumění u eventuálního úmyslu v odst. 2 § 15 jako pachatelovo smíření s tím, že může porušit nebo ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, tedy smíření s naplněním znaků skutkové podstaty, aby byl lépe odlišován úmysl přímý od eventuálního. Při eventuálním úmyslu pachatel sledoval jiný účel nebo cíl, ale bylo mu jasné, že ho nedosáhne jinak než tím, že zřejmě (nikoli nutně, pak by šlo o úmysl přímý, protože, pokud pachatel považuje následek za nutný, nutně ho také chce) dojde k porušení určitého právního statku, zákonem chráněného, zásadně tedy nepočítal s žádnou konkrétní okolností, jež by následku, který si představoval jako možný, mohla zabránit. Způsobení takového následku však není přímým cílem pachatele, pachatel je ale smířen s tím, že realizace tohoto cíle zřejmě předpokládá způsobení následku významného pro trestní právo, avšak tento následek je nechtěným. Srozumění u eventuálního úmyslu je specifikováno *nepravou lhostejností*, kdy tato lhostejnost pachatele vyjadřuje kladný vztah jak k nastalému, tak nenastalému trestnímu relevantnímu následku. Pachatelí je jedno, zda oběť zemře nebo ne. Naopak *pravá lhostejnost* v teorii smíření vyjadřuje pachatelovu chybějící vůli ke způsobení následku a tudíž jeho spoléhání, že k následku nedojde. Pachatel se s následkem mlčky smíří. Pravá lhostejnost by se dle dosavadní praxe měla vztahovat k vědomé nedbalosti, ale ne zcela to odpovídá zápornému znaménku vůle pachatele, tj. nechtění při této formě nedbalosti.⁸⁷ Teorie smíření nově tedy řadí pravou lhostejnost k eventuálnímu úmyslu, který se vyznačuje nulitní vůlí, která patří k eventuálnímu úmyslu. To však znamená zpřísnění trestního postihu. Autoři se však v této otázce názorově rozcházejí. Dle dosavadní praxe je pravá lhostejnost stále kvalifikována jako vědomá nedbalost.⁸⁸ Nový trestní zákon se přiklání k eventuálnímu úmyslu.⁸⁹

Dle mého názoru praxe postupně přijme eventuální úmysl, jak stanovuje platný trestní zákon, i když to bude pro pachatele méně příznivé. Lhostejnost k následkům jako taková by dle mého názoru měla být trestána přísněji, tedy ve formě eventuálního úmyslu, neboť vyjadřuje pachatelův vztah žádný nebo zvrácený k zájmům chráněným trestním zákonem. Naopak u neopatrnosti, která se

⁸⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

⁸⁸ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 146. ISBN 978-807-3802-912.

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří; SOUČEK, Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s. 33. ISBN 978-80-87576-29-8

vztahuje k nedbalosti, není ani jeden z těchto záporných vztahů k zájmům chráněným trestním zákonem.

*Aby byla naplněná skutková podstata trestného činu ublížení na zdraví, nestačí, aby pachatel vykonal úmyslně něco, co způsobí ublížení na zdraví, ale je také třeba, aby jeho úmysl směřoval i k samotnému ublížení na zdraví.*⁹⁰ Toto judikoval Nejvyšší soud (č. 19/1963 Sb. rozh. tr.) v rozhodnutí o stížnosti pro porušení zákona. V tomto případě pachatel na maškarním plese s cílem vystrašit svou známou na ni zapálil masku, která byla vyrobená z vaty. Poškozená však popáleninám podlehla. Pachatel uvedl, že měl za to, že vata pouze zaškvrcí a pak zhasne. Nejvyšší soud zrušil usnesení krajského soudu pro porušení zákona a přikázal mu nové jednání o odvolání. Nejvyšší soud viděl nedostatek v právním závěru soudu nižší instance, že obžalovaný masku zapálil s úmyslem ublížit poškozené na zdraví. V jednání obžalovaného spatřuje nezodpovědnost, ne úmysl. Obžalovaný zde tedy nesměřoval k vlastnímu ublížení na zdraví. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že v jednání obžalovaného je nutno spatřovat nedbalost, neboť z okolností případu je možné vyčíst, že následky použití ohně proti oblečenému člověku si obžalovaný měl a mohl uvědomit. Tedy měl a mohl si uvědomit možnou újmu na zdraví poškozené.

Literatura uvádí v souvislosti s eventuálním úmyslem pro pachatele příjemné a nepříjemné následky.⁹¹ Pachatel chce způsobit příjemné následky, které nemusí chtít jen pro sebe. Cesta k těmto následkům však vede přes srozumění, že může způsobit následky trestněprávně relevantní. Snaha způsobit nepříjemné následky se zdá na první pohled ze strany pachatele nesmyslná, ale teorie uvádí možnost způsobení nepříjemného následku v případě, kdy pachatel se snaží odvrátit pro něj ještě méně příjemný následek. Pachatel ve voze pronásledovaný policisty ve snaze aby nebyl dopaden, po nich střílí a vážně zraní policistu. Pachatel chce utéct a chce zabránit nepříjemnému následku dopadení.⁹² Rozhraničení mezi přímým a eventuálním úmyslem je složitou otázkou, která však vede k další otázce, a to k hranici mezi eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí.

⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 1962, sp. zn. R 19/1963 tr. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 12.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

⁹¹ SOLNAR, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 293. ISBN 978-802-5440-339.

⁹² Tamtéž, s. 293.

4.1.1.3 Hranice mezi eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí

Mezi těmito formami zavinění je často dosti neostrá hranice. Je nutno odlišit od sebe srozumění a spoléhání. Srozumění znamená smíření s následkem, jak vyjadřuje nepravá lhostejnost, kdy je pachateli jedno, jaký následek působí. Eventuální úmysl vyjadřuje pachatelovu lhostejnost k tomu, zda se něco stane. U vědomé nedbalosti spoléhá, že se tak nestane, doufá, že to dobře dopadne, že šťastná náhoda následku zabrání a trestněprávní následek nebude způsoben. U obou forem je však intelektuální složka – pachatel ví alespoň o možnosti. Volní složka však je u eventuálního úmyslu kladná (alespoň smíření) a u vědomé nedbalosti záporná (nechtěl, nesmířen). Pokud pachatel neměl na cokoli spoléhat, je zde eventuální úmysl. Spoléhá – li na přiměřené důvody, že následek nenastane, lze uvažovat o vědomé nedbalosti.⁹³ K usnadnění rozlišení napomáhá *teorie pravděpodobnosti a teorie svolení*. *Teorie pravděpodobnosti* mluví o pachatelově vědomí o určité pravděpodobnosti naplnění znaků skutkové podstaty. Pokud následek pokládá za vzdáleně možný nebo vzdáleně pravděpodobný, jedná se o vědomou nedbalost. *Teorie svolení* rozlišuje obě formy na základě volní složky, kdy vyjadřuje určitý emocionální vztah k následkům. Pokud má kladný vztah k následkům, je zřejmý eventuální úmysl.⁹⁴ V otázce rozdílu mezi eventuálním úmyslem a vědomou nedbalostí zmiňuje teorie i povahové znaky pachatele, které bezpochyby k zavinění patří, a to egoismus a lehkomyšlnost.⁹⁵ Lehkomyšlnost je citelná v pachatelově spoléhání bez přiměřených důvodů a egoismus, kdy pachatel sleduje vlastní prospěch a je mu jedno, co způsobí.

Příkladem eventuálního úmyslu může být, pokud pachatel při loupeži zneškodní majitele bytu tím, že ho sváže a do úst mu dá roubík. Přičemž pachatel vidí, že poškozený chroptí, dusí se a hrozí jeho udušení. Přesto pachatel odejde a zamkne jej v bytě. Nepočítá tedy s žádnou okolností, která by poškozeného zachránila. Oproti tomu vědomá nedbalost je v tomto případě přítomna, pokud pachatel poškozenému roubík uvolní, aby mohl dýchat, a odejde. Spoléhaje na to,

⁹³ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 298 ISBN 978-807-1790-822.

⁹⁴ STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 38. ISBN 978-80-7380-418-3.

⁹⁵ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 291. ISBN 978-802-5440-339.

že někdo z jeho rodiny přijde ještě ten den domů a osvobodí ho. Tak se však včas nestane a poškozený zemře žízni.⁹⁶

4.1.2 Nedbalost

Nedbalostní zavinění (*kulpózní*) upravuje § 16 trestního zákona jako méně závažnou formu zavinění, u které chybí složka vůle. Pachatel nechce způsobit následek, ani není srozuměn s tím, že jej způsobí.

(1) Trestný čin je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel

a) věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí, nebo

b) nevěděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

(2) Trestný čin je spáchán z hrubé nedbalosti, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Nedbalost je vybudována na složce vědění, kdy u vědomé nedbalosti pachatel ví o možnosti způsobení následku a u nevědomé to ani neví. U vědomé nedbalosti je zastoupena vědomostní složka. Volní složka je ale negativní. Nevědomou nedbalost specifikuje neexistence složky představové a zároveň i chybějící složka volní. Nedbalostní zavinění zákon rozlišuje na vědomou a nevědomou nedbalost. Nově uvádí také vyšší intenzitu nedbalosti - nedbalost hrubou, která může existovat jako ve formě vědomé i nevědomé.

Nedbalostní zavinění vyžaduje nezachování určité míry opatrnosti ze strany pachatele. Tato míra opatrnosti je dána spojením objektivního a subjektivního vymezení a jejich vzájemným vztahem. *„Kritériem vědomé i nevědomé nedbalosti je zachovávaní určité míry opatrnosti*

⁹⁶ HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 47. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 17.02.2014]

*pachatelem, která je zpravidla charakterizována jako potřebná míra opatrnosti. Ta je dána spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, neboť jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z nedbalosti odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění v trestním právu.*⁹⁷

*Objektivní vymezení míry opatrnosti žádá od každého jedince stejnou míru opatrnosti. Od každého je však možné požadovat jen takovou opatrnost, která je potřebná v dané situaci. Objektivní opatrnost je předpokládána od každého průměrně opatrného jedince. Rozsah míry požadované opatrnosti však trestní zákon neuvádí, vychází se ze společností obecně uznávaných zásad rozumné opatrnosti a také z některých zvláštních předpisů a technických norem. Objektivní míra opatrnosti bude také zachována, pokud osoba sice předpis nedodržela a tudíž ani opatrnost, avšak zabezpečila situaci jinak. Pokud se někdo neznalý bezpečnostních předpisů ocitne v situaci, kterou bezpečnostní předpisy upravují, stačí míra, kterou on vzhledem ke svým zkušenostem pokládá za dostatečnou. Pokud tedy není možno vzhledem k zvláštním okolnostem případu dodržet objektivní míru opatrnosti, stačí míra opatrnosti, kterou člověk dodržet mohl. Kdo dodrží objektivní míru opatrnosti, nemůže se dopustit trestného činu (např. řidič v mlze jede opatrně, ale přesto srazí člověka). Vyšší míra objektivní opatrnosti je nezbytná u těch, kteří vykonávají určité povolání či specifickou činnost (lékaři, vědci, řidiči). Z vyšší míry opatrnosti vyplývá i vyšší míra trestnosti v případě jejího nedodržení. Jedná se o pachatele konkrétní nebo speciální.*⁹⁸

Samotné porušení objektivní míry opatrnosti nestačí ke spáchání nedbalostního trestného činu. Musí být dáno i subjektivní kritérium. *Subjektivní míra opatrnosti* je taková, kterou je schopen vynaložit pachatel v konkrétním případě. Přihlíží se k jeho vlastnostem, okamžitému stavu a okolnostem konkrétního případu. Subjektivní míra opatrnosti koriguje míru objektivní, může ji snížit. Podle subjektivní míry je třeba vycházet při posuzování přiměřenosti důvodů, z nichž pachatel spoléhal, že nezpůsobí porušení nebo ohrožení zájmu ze stavu, jak se jevil pachateli. Naše trestní právo spojuje hledisko objektivní

⁹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.06.2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 18.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

⁹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva*. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 250 – 251. ISBN 978-80-7400-042-3.

i subjektivní. Subjektivní hledisko je však nutno vnímat dle průměrného úsudku nezúčastněného pozorovatele.⁹⁹

Nedbalostní zavinění se vyvinulo později než úmyslné a nedbalostní trestné činy se vyskytují ve větší míře hlavně díky technickému vývoji a moderním dopravním prostředkům. K trestní odpovědnosti je však třeba zavinění úmyslného, pokud zákon výslovně nestanoví, že postačí nedbalost. Všechny trestné činy, u nichž k trestnosti postačí nedbalost, je možno spáchat nedbalostí vědomou, tak i nevědomou. Nedbalostní zavinění stačí u okolností přitěžujících (§ 42 TZ) a okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. U kvalifikovaných skutkových podstat na rozdíl od těch základních postačí zavinění z nedbalosti. Nedbalost se však nemůže vyskytovat u pokusu trestných činů, úcastenství a spolupachatelství. Nedbalostního jednání se lze dopustit konáním i opomenutím.

4.1.2.1 Nedbalost vědomá

Vědomá nedbalost (*culpa luxuria*) vyžaduje pachatelovu představu, že způsobem uvedeným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem a bez přiměřených důvodů spoléhá, že poruchu nebo ohrožení nezpůsobí. Představová složka spočívá v problematickém nebo asertorickém soudu.¹⁰⁰ Složka vůle je zastoupena v záporné podobě nechtění, nesmíření, nesrozumění, kdy pachatel spoléhá na nepřiměřené důvody. Tato nepřiměřenost je podložena nesprávným hodnocením ze strany pachatele samotného, přičemž je nutné ze subjektivních i objektivních kritérií. To znamená např. pachatelovo znalosti a zkušenosti, ale zároveň i vnější okolnosti. Nesprávně hodnotí okolnosti, které mohou následku zabránit. Tyto nepřiměřené důvody však musí v době činu existovat, aby šlo o vědomou nedbalost. Pachatel podcenil možné následky jeho jednání. V tomto případě je nezbytné odlišit vědomou nedbalost od negativního skutkového omylu, který předpokládá nesprávné představy pachatele, přičemž naopak nedbalost je dána jeho nesprávným hodnocením situace, ale jejím správným vnímáním. Nelze tedy ztotožňovat nepřiměřenost důvodů a neznalost

⁹⁹ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 315. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁰⁰ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 294. ISBN 978-807-1790-822.

skutečností a obojí kvalifikovat jako negativní skutkový omyl, protože by zakládal pouze nevědomou nedbalost a vědomá nedbalost by nebyla používána vůbec.¹⁰¹ Kratochvíl uvádí rozdíl mezi těmito dvěma instituty na příkladu ze silničního provozu, kdy řidič vjíždí z vedlejší silnice na hlavní, špatně posoudí rychlost vozidla příjezdějícího po hlavní silnici, vjede do křižovatky a dojde ke střetu. Stejný případ, ale posouzený jako skutkový omyl, kdy tam řidič z vedlejší silnice vjede, protože příjezdějící auto se mu jeví jako odjíždějící.¹⁰² První případ nám ukazuje chybné hodnocení situace a vědomou nedbalost řidiče, druhý případ demonstruje řidičovo chybné vnímání situace a skutkový omyl, který však může zakládat nedbalost nevědomou. Obě tyto konstrukce stejného případu však závisí na řidiči jako subjektu a jeho vnitřních okolnostech, ale taktéž na okolnostech vnějších, které mohou mít na řidičovo vědomí nepochybný vliv, v tomto případě např. mlha, déšť, ale i co se týče řidiče, tak např. jeho dioptrické brýle, které si měl k řízení vozidla nasadit a neučinil tak.

Subjektivními a objektivními kritérii pachatelova hodnocení se zabýval Nejvyšší soud v případě, kdy byl obviněný rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 uznán vinným přečinem podílnictví z nedbalosti, přičemž Městský soud v Praze jeho odvolání zamítl. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu jednoho roku. Obviněný zakoupil navigační systém za pětinasobně nižší cenu než je hodnota navigačního systému. Navigační systém byl odcizen z osobního automobilu. Dovolatel odkázal v dovolání na důvod nesprávného právního posouzení skutku, kdy oběma soudům vytknul nesprávné posouzení znaků skutkové podstaty zejména se zřetelem na nedbalostní zavinění, u něhož je třeba zkoumat zachování potřebné míry opatrnosti pachatelem. Měl za to, že soudy vyšly bez dostatečných argumentů z předpokladu, že musel vědět, že předmětný navigační systém pochází z trestné činnosti jen proto, že byl nabízen za neobvykle nízkou cenu. Poukázal na to, že v internetové inzerci se cena navigačního systému pohybuje v podobné cenové relaci a díky tomuto jeho porovnávání cen zachoval potřebnou míru opatrnosti. Protože se podle odvolacího soudu obviněný činu dopustil z vědomé nedbalosti, je vhodné připomenout, že vědomá nedbalost je budována na vědomí možnosti vzniku následku, což je schopnost pachatele rozpoznat

¹⁰¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 293 - 294 ISBN 978-807-1790-822.

¹⁰² Tamtéž, s. 295.

a zhodnotit okolnosti, které vytvářejí možné nebezpečí pro zájem chráněný trestním zákonem. Při zkoumání zavinění pachatele nestačí pouhé zjištění, že pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, ale je nutno zjišťovat všechny skutečnosti, z nichž by bylo možno spolehlivě dovodit, že bez přiměřených důvodů spoléhal, že porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nezpůsobí. K posouzení přiměřenosti jeho důvodů nutno přistoupit z hlediska zkušeností pachatele a ostatních okolností případu. Nejvyšší soud vytknul oběma soudům posouzení otázky zavinění s odůvodněním, že vědomost pachatele o tom, že věc pochází z trestné činnosti, je nezbytné prokázat i dalšími zjištěními o okolnostech, za nichž byl čin spáchán. Přihlížet je třeba např. k faktickému stavu a stáří této věci, cenám srovnatelných výrobků, za něž se obvykle nabízejí atd. Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení Městského soudu v Praze a rozsudek Obvodního soudu, kterému přikázal věc znovu projednat a rozhodnout.¹⁰³

4.1.2.2 Nedbalost nevědomá

Nevědomou nedbalost (*culpa negligentia*) trestní zákoník vymezuje tak, že pachatel nevěděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, ač o tom vzhledem k okolnostem a ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl. Je to nejnižší stupeň zavinění v českém trestním právu. Tato forma nedbalosti předpokládá neexistenci představ pachatele o tom, že jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení, přesto že o této možnosti vědět měl a mohl. Chybí představová i volní složka. Nevědomá nedbalost vychází z možnosti znalosti, která se zkoumá na základě objektivních okolností spojených se skutkem a subjektivních předpokladů konkrétního pachatele, neboť trestní zákon zakládá odpovědnost za trestné činy spáchané z nevědomé nedbalosti na povinnosti, ale i možnosti předvídat určitou nebezpečnou situaci, tedy způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákoníkem.¹⁰⁴ Zákon zde výslovně požaduje objektivní (...vzhledem

¹⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.01.2011, sp. zn. 8 Tdo 1619/2010. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 18.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha C.H. Beck 2009, s. 183 ISBN 978-80-7400-109-3

k okolnostem) i subjektivní kritérium (...a k svým osobním poměrům). Na rozdíl tedy od vědomé nedbalosti výslovně žádá hodnocení z hlediska okolností případu a také z pachatelovy povinnosti jeho vědění. Aby mohl být učiněn závěr o nevědomé nedbalosti, musí být splněn předpoklad subjektivní i objektivní kumulativně. Povinnost a možnost předvídat porušení nebo ohrožení zájmů musí být dána současně. Nedostatek jedné z těchto složek by znamenalo, že čin je nezaviněný. Pachatel nevěděl díky podmínkám objektivním, ale zároveň i subjektivním. Ve slovech „*měl a mohl*“ nacházíme důvod trestnosti kulpózního jednání, kterým se tento stav odlišuje od náhody, kde chybí zavinění v trestněprávním smyslu.¹⁰⁵

Nevědomá nedbalost se často stává základem negativních omylů pachatele, proto jedná – li pachatel v tomto stavu, jeho trestní odpovědnost není vyloučena, pokud v daném případě postačí zavinění z nedbalosti.

Nevědomá nedbalost jako nejslabší forma zavinění předpokládá možnost potrestání za nedodržení jisté míry neopatrnosti, která se může objevit v každodenním životě člověka, kdy často ani neví, že může způsobit relevantní trestněprávní následek. Nutno situaci vnímat ze subjektivních, ale zároveň objektivních hledisek. Objektivní hlediska dle mého soudu často obyčejný člověk podcení a dostane se do křížku se zákonem, kdy je veden jen svou zkreslenou subjektivní představou a myslí si, že se nemůže nic stát, či ani neví, že něco porušuje. Tyto případy, dle mého názoru časté, můžeme hledat v silniční dopravě a bezohlednosti a neopatrnosti řidičů.

Další příklad mohu uvést z lékařské vědy, kdy lékař, který při ošetření pacienta užije postup, který se již delší dobu neužívá, protože se užívá nový, méně rizikový postup. Tímto postupem lékař poškodí zdraví pacienta. Použitím nového postupu, by k poškození zdraví nedošlo. Lékař však správný a v současné době užívaný postup neznal. Lékařovo zavinění je zde ve formě nevědomé nedbalosti, protože nové postupy neznal, ačkoli znát měl a mohl, protože musí postupovat v souladu s lege artis, tedy poskytování zdravotní péče v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy. Pacient má podle § 28 odst. 2 zákona právo na poskytování zdravotních služeb na náležitě odborné úrovni.¹⁰⁶

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 3. přepracované vyd. Praha: Codex, 1997, s 121. ISBN 80-859-6324-8.

¹⁰⁶ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

4.1.2.3 Nedbalost hrubá

Nedbalost hrubá (*culpa lata*) je poměrně nový zákonný institut, který byl do trestního zákona přidán k ustanovení o nedbalostním zavinění, když ji v § 16 odst. 2 vymezuje přístupem pachatele k požadavku náležité opatrnosti, která svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. Pojem zřejmá zde vyjadřuje zjevnost, kdy je pachatelova bezohlednost zjevně viditelná. Hrubá nedbalost není třetím druhem nedbalosti vedle vědomé a nevědomé. Jedná se o vyšší, zostřený stupeň obou forem nedbalosti. Pachatel zanedbal opatrnost způsobem, který svědčí o jeho zřejmé bezohlednosti. I tento typ nedbalosti je nutno posuzovat individuálně vzhledem k okolnostem a osobnosti pachatele. Zřejmá bezohlednost svědčí o tom, že zjevně podstupuje riziko a neučiní nic, co by mohlo následku zabránit. Pachatel z hlediska svého postoje nebere ohled na zájmy chráněné trestním zákonem. Hrubá nevědomá nedbalost je nepochybná u pachatele, který přes opakované upozornění na nutnost seznámit se s právními předpisy, tak neučinil, čímž ukázal svou lehkomyšlnost a zjevnou bezohlednost.¹⁰⁷ Je to spíše na náhodě, zda k poruše nebo ohrožení dojde nebo ne. Zde je vidět blízkost k eventuálnímu úmyslu a pachatelovu smíření se s následkem.¹⁰⁸ Hrubá nedbalost může být zastoupena i v případě výše popsaném, kdy lékař nepostupoval v souladu s *lege artis* a nezajímal se o nové poznatky a postupy v rámci oboru své činnosti. Zda by šlo o prostou nedbalost nevědomou nebo hrubou, je však nutno soudit dle okolností a subjektivních hledisek lékaře a povahy a závažnosti spáchaného trestného činu. Některé trestné činy lze spáchat jen z hrubé nedbalosti – např. zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303 TZ), poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti, porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 221), poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 277). O hrubou nedbalost tedy půjde jen v případech, kdy je znakem skutkové podstaty trestného činu. Např. u trestného činu porušení povinnosti při správě cizího majetku se dopustí ten, „*kdo z hrubé nedbalosti poruší podle zákona mu*

¹⁰⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006*. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 54

¹⁰⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Oobecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 296. ISBN 978-807-1790-822.

uloženou nebo smluvně převzatou důležitou povinnost při opatrování nebo správě cizího majetku, a tím jinému způsobí značnou škodu“. Dříve platný trestní zákon zde postihoval pouze vědomou nedbalost, na rozdíl od nynější úpravy, která je přísnější neboť hrubá nedbalost pokrývá nedbalost vědomou i nevědomou.¹⁰⁹

4.2 Fakultativní znaky subjektivní stránky trestného činu

Mezi fakultativní znaky subjektivní stránky patří motiv (pohnutka), cíl (účel) a záměr. Pohnutka, cíl i záměr spoluurčují povahu a závažnost trestného činu, jež mají význam pro stanovení druhu a výměry trestu.

Motiv činu je vnitřním podnětem pachatele, který vyvolal jeho rozhodnutí spáchat trestný čin. Jeho vnitřní iniciátor, díky kterému se rozhodne trestný čin spáchat. Pomáhá pochopit důvod a zhodnotit smysl trestného činu z pohledu jeho subjektu. V některých případech je pohnutka i obligatorním znakem, a to pokud je ve skutkové podstatě výslovně uvedena. Např. v § 140 odst. 3 písm. j) se vyžaduje zavrženíhodná pohnutka, přičemž zde může být zavrženíhodnou pohnutkou i pohnutka malicherná.¹¹⁰ Naopak např. § 141 upravuje pohnutku v podobě omluvitelného hnutí mysli nebo předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Z těchto dvou uvedených paragrafů možno dovodit, že pohnutka může být okolností přitěžující, ale i polehčující. Další možné zákonné přitěžující okolnosti mohou být např. pomsta, rasová, národnostní nenávisť. Mezi další polehčující okolnosti lze zařadit hrozbu, nátlak či tíživé osobní nebo rodinné poměry.

„Zavrženíhodným jednáním poškozeného, které je jednou z podmínek použití privilegované skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle § 146a odst. 1, 3 TrZ, může být jen takové jednání poškozeného, které se obecně považuje za chování v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, sobectví a o neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo ke společnosti. Jde o jednání zlé, zraňující, ponižující nebo hrozící způsobením závažné újmy na právech. Není jím

¹⁰⁹ HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 47. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 18.02.2014]

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří; SOUČEK Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif*. 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s. 188. ISBN 978-80-87576-29-8

ovšem každé fyzické napadání, ani spory, potyčky, strkanice apod., ale musí jít o skutečně velmi intenzivní jednání.“¹¹¹ V dalším rozhodnutí ještě Nejvyšší soud specifikoval a odlišil trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky od pomstychtivého jednání, když judikoval: „Spáchání činu v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného předpokládá, že pachatel na něj útočí v návaznosti na jeho předchozí zlé, zraňující, ponižující jednání nebo jednání hrozící způsobením závažné újmy na právech a pod vlivem jeho zraňujícího, ponižujícího či jinak negativně působícího účinku. Čin však není spáchán v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, jestliže sice poškozený pachateli způsobil příkoří (např. ho okradl), ale jediným cílem pachatele bylo následně se poškozenému pomstít.“¹¹² Pomsta je zde dle mého názoru myšlena jako promyšlené jednání, jako odplata za nějaké příkoří, avšak s úmyslem poškozenému způsobit újmu. Pomstou není pouhá reakce na předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného z omluvitelné pohnutky, kdy např. dlouhodobě týraná osoba již trýznění nevydrží a pachatele zavraždí, aby už nebyla týrána. Ale pomstou je promyšlená odplata.

Psychologové rozlišují motiv na několik jeho částí a vývojových stupňů, které nám umožní lepší pochopení pachatelova hnutí myslí:

- vnější popud (vnější okolnost, ke které se motiv váže)
- stupeň citlivosti (práh dráždivosti motivu)
- vybavení vnitřního hnutí (touhy, přání, zdeptání)
- cíl motivu (představa uspokojení, k němuž jsme puzeni)
- prostředky k uskutečnění cíle (lhaní, skrývání)¹¹³

Mezi motivem a jednáním musí být příčinná souvislost. Při dokazování je nutné hledat vztah mezi motivem a jednáním.¹¹⁴ Samotný motiv trestný není, neboť motiv může mít spousta lidí, případně potencionálních pachatelů.

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 08.06.2011, sp. zn. 3 Tdo 575/2011. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 23.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

¹¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.12.2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 23.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

¹¹³ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 327. ISBN 978-802-5440-339

¹¹⁴ Tamtéž, s. 339

Cíl trestného činu je vše, co pachatel chce činem vyvolat, vše trestněprávně relevantní. Je – li nezbytným znakem skutkové podstaty, je vyjádřen „s cílem“, z čehož lze dovodit, že trestné činy vyžadující jako znak skutkové podstaty cíl, jsou trestné činy spáchané ve formě přímého úmyslu. Např. trestný čin vyzvědačství (§ 316), trestný čin ohrožení utajované informace (§ 317). Cíl má souvislost s motivem, je základem motivu.¹¹⁵

Záměr je obecným znakem pokračování v trestném činu. V jeho konkrétním případě je však jednotný záměr znakem obligatorním. K jednotnému záměru u § 116 TZ pachatel směřuje páčáním dílčích trestných útoků, nutno jej odlišovat od úmyslu.¹¹⁶ Záměr musí být dán již při prvním útoku a pachatel od počátku zamýšlí další útoky. U hromadných trestných činů je znakem společný záměr.

4.3 Konstrukce skutkových podstat podle zavinění

K trestnosti činu je třeba zavinění úmyslného, nestanoví – li zákon výslovně, že stačí nedbalost. Není – li ve skutkové podstatě forma zavinění výslovně uvedena, má se za to, že je nutný úmysl přímý, ale i eventuální. Úmysl bývá někdy výslovně uveden (např. § 146 odst. 1 – „úmyslně ublíží na zdraví“) nebo je dovozován dle vykládacího pravidla § 13 odst. 2 tr. zákona. U některých trestných činů stačí naopak zavinění nedbalostní, musí to tam ale být uvedeno slovy „byť i z nedbalosti“. Způsobil – li pachatel těžší následek, je kvalifikován jako přitěžující okolnost, i když tento těžší následek způsobil z nedbalosti.¹¹⁷ U kvalifikovaných skutkových podstat tedy platí ustanovení § 17 tr. zákona, kdy jde – li o těžší následek způsobený jak z nedbalosti, tak i úmyslně, nebo o jinou skutečnost, pokud o ní pachatel nevěděl, ale vědět měl a mohl, přihlíží se k této okolnosti jako k okolnosti zvláště přitěžující a okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Těžším následkem je míněna závažnější porucha nebo ohrožení objektu (vyšší škoda, těžká újma na zdraví atd.). Jiná skutečnost je jiná okolnost – např. doba a místo spáchaní trestného činu, okolnosti blíže určující objekt,

¹¹⁵ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 301. ISBN 978-807-1790-822.

¹¹⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva*. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 258. ISBN 978-80-7400-042-3.

¹¹⁷ § 39 odst. 5 písm. a) trestního zákona

subjekt, subjektivní stránku nebo objektivní stránku.¹¹⁸ Okolnost, která je však zákonným znakem trestného činu, nelze pojímat jako okolnost přitěžující, na druhé straně ani polehčující. Např. trestný čin v § 361 účast na organizované zločinecké skupině a § 42 písm. o) – přitěžující okolnost spáchání trestného činu jako člen organizované skupiny. Okolnost nelze přičíst jako přitěžující, neboť je znakem skutkové podstaty. Platí zásada zákazu dvojího přičítání.¹¹⁹

4.4 Omyl

Omyl je v trestním právu pojímán jako obrácené zavinění. Zásady platné o omylu vyplývají ze zásad o zavinění.¹²⁰ Omylem je postížena intelektuální složka člověka. Omyl je jakýsi rozpor mezi subjektivní a objektivní realitou, neshoda pachatelova vědění s realitou. Subjekt něco neví, nebo si nepředstavuje či představuje mylně. Pachatel jednající v omylu však musí být přičetný a starší věku 15 let, případně u mladistvého musí být zastoupena rozumová a mravní vyspělost. Omyl může trestní odpovědnost vyloučit nebo ji zeslabit. Neshoda s objektivní realitou může být kvantitativní, kdy je nedostatečné nebo žádné vědění, kdy pachatel neví nebo si nic nepředstavuje nebo představuje, ale jen něco. Kvalitativní podoba neshody je nesprávná představa subjektu. Nový trestní zákon zakotvil oba druhy omylu a jejich zásady v § 18 a 19. Základní druhy omylu jsou - skutkový a právní, pozitivní a negativní.¹²¹ Skutkový i právní omyl mohou mít podobu negativní i pozitivní. Zvláštními druhy omylu jsou omyl v předmětu útoku, omyl v kauzálním průběhu a zvláštní případ omylu v kauzálním průběhu – *dolus generalis*.

4.4.1 Omyl skutkový

Skutkový omyl je omyl o právně rozhodných skutečnostech, o skutkových okolnostech činu, kdy pachatel měl nesprávnou představu o skutečnostech, které

¹¹⁸ NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. Praha, 1992. s. 104. ISBN 80-901-1851-8.

¹¹⁹ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 150. ISBN 978-807-3802-912.

¹²⁰ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 317. ISBN 978-802-5440-339.

¹²¹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 303. ISBN 978-807-1790-822.

podmiňují jeho trestní odpovědnost. Tyto skutečnosti pachatel nezná, nebo je mylně předpokládá. Neznalost těchto skutečností má vliv na trestní odpovědnost, která je vyloučena z důvodu omylu, pokud jde o formy zavinění, které vyžadují pachatelovo vědomí. Není tedy možná odpovědnost za úmyslný trestný čin a nedbalostní jen tehdy, pokud není nedbalost obsažena právě v pachatelově omylu. Odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti vyloučena není.¹²²

Skutkové okolnosti, které jsou postihnuty omylem, mohou být znaky skutkové podstaty, ale také okolnosti vylučující protiprávnost (negativní podmínky trestnosti). Tyto skutečnosti musí mít význam z hlediska trestní odpovědnosti, pokud jde o formy zavinění, které vyžadují vědomí pachatele o takových skutečnostech. Skutkový omyl se vztahuje ke skutkovým okolnostem, které jsou znakem trestného činu. Pachatel některou skutkovou okolnost nezná nebo pokládá skutkovou okolnost za danou, ta ale neexistuje. Domnívá – li se pachatel, že jistou skutečnost je možno podřadit pod zákonnou skutkovou podstatu, která by mohla založit jeho trestní odpovědnost, půjde o omyl pozitivní. O skutkový pozitivní omyl však půjde, i když pachatel mylně předpokládá existenci okolnosti, která protiprávnost vylučuje. Omyl je irelevantní v případech, kdy pokrývá skutečnosti z hlediska trestního práva nevýznamné, dále pokud jde o omyl o objektivních podmínkách trestní odpovědnosti, které nemusí být pokryty pachatelovo zaviněním, omyl o podmínkách přičetnosti, procesních podmínkách trestního řízení.¹²³ Určení skutkového omylu pozitivního nebo negativního závisí na tom, zda je u pachatele dán úmysl nebo, zda je úmyslné zavinění vyloučeno.

4.4.1.1 Skutkový omyl negativní

Pachatel neví, že okolnost, která podmiňuje jeho trestní odpovědnost, existuje. Nezná okolnost, která patří k zákonným znakům trestného činu. Tuto skutkovou okolnost vůbec neznal nebo ji do své představy nezahrnul. Nesmí se v jeho vědomí vyskytovat pochyby o okolnostech, které by mohly zakládat trestní odpovědnost. Nejednalo by se o omyl, intelektuální složka je zde zastoupena, i když jen ve formě pochybností. Omyl vylučuje intelektuální složku, není u něj tedy možné úmyslné zavinění. V případě pachatelovo pochybností by

¹²² STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 47 - 48. ISBN 978-80-7380-418-3.

¹²³ Tamtéž, s. 49.

se pak zkoumalo, zda by byl dán eventuální úmysl nebo vědomá nedbalost.¹²⁴ Skutkový omyl negativní tedy vylučuje úmyslné zavinění a vědomou nedbalost. Nevědomá nedbalost vyloučena není a k beztrestnosti je třeba, aby pachatel vzhledem k osobním poměrům a okolnostem nevěděl o některé relevantní skutečnosti a ani o ní vědět neměl nebo nemohl. Je – li u některých trestných činů trestný pouze úmysl, pak skutkový negativní omyl znamená beztrestnost. Odpovědnost za následek způsobený z nedbalosti v důsledku negativního skutkového omylu lze vyvozovat jen, pokud je zaviněný samotný omyl, či uvedení do omylu. O negativní skutkový omyl se jedná, např. když si někdo na letišti vyzvedne kufr v domnění, že je jeho vlastní, ale patří někomu jinému. Taktéž např. když si pachatel vykládá méně intenzivní odpor ženy, se kterou chce souložit, jako odpor předstíraný.¹²⁵

4.4.1.2 Skutkový omyl pozitivní

Osoba se domnívá, že existují všechny znaky podmiňující její trestní odpovědnost, avšak některý znak chybí. Mylně předpokládá existenci skutečnosti, která podmiňuje trestnost jeho činu, ale tato skutečnost dána není. Jedná se o objektivní okolnost. Např. se domnívá, že platí padělanou bankovkou, ale ta je pravá. Jde o jednání, kterými se pachatel pokouší spáchat trestný čin, ale ve skutečnosti se jedná o beztrestné jednání. Jednání může být trestné jako pokus nebo příprava, pokud jsou trestné ve smyslu § 20 a 21. Dle subjektivní teorie se jednání kvalifikuje jako pokus, ale chybí zde právě některý z objektivních znaků, proto nemůže být trestný čin dokonán, jednalo by se o nezpůsobilý pokus.¹²⁶ Subjektivní teorie vyjadřuje pachatelovy představy a k čemu směřuje jeho úmysl. Naopak podle teorie objektivní nelze pachateli přičítat okolnost, která objektivně neexistuje. Díky subjektivní teorii je však jednání považováno za pokus trestného činu, protože je stále dán úmysl pachatele, i když chybí objektivní okolnost. Může se jednat o nezpůsobilý pokus trestného činu, a to absolutně nebo relativně. Absolutně nezpůsobilý pokus je např. pokus vraždy zařikáváním a relativně nezpůsobilý pokus např. jednání syna, který chce polštářem zadusit spícího otce,

¹²⁴ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 50. ISBN 978-80-7380-418-3.

¹²⁵ Tamtéž, s. 50.

¹²⁶ KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 309. ISBN 978-807-1790-822.

aby získal dědictví. Otec již však byl mrtvý z důvodu infarktu.¹²⁷ Z uvedených příkladů můžeme dovodit, že absolutně nezpůsobilý pokus nezakládá trestní odpovědnost, protože jsou použity nemožné prostředky atd., a relativně nezpůsobilý pokus, i když je omylem, může podmínit trestní odpovědnost. Nezpůsobilý pokus o trestný čin může také vyvstát z nezpůsobilosti pachatele ke spáchání trestného činu, když pachatel nesplňuje znaky konkrétního nebo speciálního subjektu. Nebo se např. domnívá, že je nakažen pohlavní chorobou a tuto chorobu šíří dál. Pokud by však o své chorobě nevěděl, jednalo by se o negativní skutkový omyl a nedbalostní trestný čin.¹²⁸ Nezpůsobilý pokus, který je důsledkem pozitivního skutkového omylu, může být pokus na nezpůsobilém předmětu útoku, nezpůsobilými prostředky a nezpůsobilým subjektem.

Trestní zákon upravuje i pozitivní skutkový omyl o okolnostech, které naplňují mírnější skutkovou podstatu. Pachatel při činu předpokládá okolnosti, které jsou znakem mírnější skutkové podstaty, myslí si, že páchá méně závažný trestný čin. Bude potrestán za tento mírnější trestný čin. Taktéž ale, pokud si myslí, že naplňuje skutkovou podstatu přísnějšího trestného činu, kdy bude potrestán za tento čin přísnější, a to ve stádiu pokusu.¹²⁹ Pokud si pachatel myslí, že je dána okolnost, která protiprávnost vylučuje, může být potrestán za nedbalostní trestný čin. Jedná se o pozitivní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost, který může být trestán jako negativní omyl skutkový (možné zavinění ve formě nevědomé nedbalosti). Naopak negativní omyl v okolnostech vylučujících protiprávnost může být posouzen jako pozitivní omyl skutkový¹³⁰ (např. někdo neví, že osoba, kterou napadl, je terorista, který ho bezprostředně ohrožoval na životě, protože chtěl odpálit bombu).

Mezi zvláštní skutkové omyly patří *omyl v předmětu útoku* a *omyl v rámci kauzálního průběhu*. *Omyl v předmětu útoku* znamená, že pachatel zasáhne jiný předmět než ten, který zamýšlel – např. zastřelí jinou osobu, ukradne jinou věc. Jedná se o klasický skutkový omyl, ale vzhledem k tomu, že předmět útoku má podobnou povahu jako předmět, na který útočit chtěl, tak se jedná

¹²⁷ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 54. ISBN 978-80-7380-418-3.

¹²⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012. s. 308. ISBN 978-807-1790-822.

¹²⁹ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 51. ISBN 978-80-7380-418-3.

¹³⁰ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: Linde a.s. 2009. s. 139, ISBN 978-80-7201-785-0.

o dokonany trestny čin a k zásadám omylu se zde nepřihlíží. Omyl v rámci kauzálního průběhu má několik podob – omyl o kauzálním průběhu a omyl v kauzálním průběhu. *Omyl o kauzálním průběhu* vyjadřuje pachatelovu představu o jiném průběhu, kdy např. smrt oběti nastala z jiné příčiny, než kterou si představoval. V tomto případě tento omyl nemá na posouzení trestní odpovědnosti vliv, ale mohou být i případy, kdy pachateli následek přičítat ani nelze a ten spíše nastane vlivem náhody (svázaný prodavač v obchodě zemře po nečekaném výbuchu plynu). Je tedy nutno zkoumat, zda není přerušena příčinná souvislost. *Omyl v kauzálním průběhu* znamená, že pachatel spáchá trestný čin na jiném předmětu, než chtěl. Zasáhl jiný předmět, než chtěl jednáním zasáhnout. Míří na A, ale zasáhne B. Tomuto omylu se říká aberace. Aberace bývá kvalifikována jako pokus trestného činu A v souběhu s nedbalostním trestným činem B. *Dolus generalis* je zvláštním případem omylu v kauzálním průběhu, kdy útok pachatele míří proti osobě A, kterou i postihne, ale jiným způsobem, než si pachatel představuje. Např. vrah někoho zavraždí, mrtvolu pak hodí do řeky, aby zneškodnil stopy, ale poškozený ještě žije a zemře utopením. Toto jednání lze posuzovat jako dokonany trestny čin, kdy měl pachatel promyšlen celý čin včetně odstranění mrtvoly, jedná se o generální úmysl. Pokud by však vyšlo najevo, že se jednalo o jeho dva skutky – vražedné jednání a jednání zahlazující, posoudilo by se toto jednání jako pokus vraždy ve vícečinném souběhu s nedbalostním ublížením na zdraví s následkem smrti.¹³¹ Vícečinný souběh přitom zakládá možnost zostření trestní sazby o jednu třetinu. Podle mého názoru je zřejmé, že *dolus generalis* není omylem v pravém slova smyslu, neboť došlo k trestněprávně relevantnímu následku, který vykazuje stejnou závažnost jako v případě, že by se o omyl nejednalo. Z hlediska trestního postihu zde není rozdíl.

4.4.2 Omyl právní

Právní omyl je omylem o obsahu a významu právních norem. Jedná se o omyl o trestnosti nebo protiprávnosti činu. Spočívá v neznalosti nebo mylném výkladu norem práva trestního, ale i mimotrestního, kterého se trestní zákon může dovolávat na základě blanketních a odkazovacích norem. Nový trestní zákon

¹³¹ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 75 - 77. ISBN 978-80-7380-418-3.

zavádí chápání protiprávnosti jako celku, i když praxe v tomto případě stále rozlišuje normy trestní a mimotrestní, na které se má zákon dovolávat. Pachatel nezná normu, která jeho jednání zakazuje nebo normu, která mu něco příkazuje. Obecně se presumuje znalost zákona, což vyplývá i ze zásady, že neznalost zákona neomlouvá. Právní omyl se také člení na pozitivní a negativní. Negativní právní omyl o podmínkách trestní odpovědnosti pachatele neomlouvá. Avšak pozitivní právní omyl o podmínkách trestní odpovědnosti pachatele omlouvá. Naopak negativní právní omyl o podmínkách vyloučení trestní odpovědnosti pachatele omlouvá, ale pozitivní právní omyl o podmínkách vyloučení trestní odpovědnosti pachatele neomlouvá.¹³²

Omyl o protiprávnosti činu je nutno chápat jako zakázanost určitého jednání z pohledu celého právního řádu, nemůže jít o omyl o normativním znaku trestného činu, který je posuzován jako omyl skutkový. K trestnosti však samotná protiprávnost nestačí díky zásadě subsidiarity trestní represe.

Omyl o trestnosti činu znamená, že pachatel se mylí v tom, zda je jeho jednání trestné nebo beztrestné. Pachatel však ví, že je jeho jednání protiprávní, ale neví o trestnosti z hlediska práva trestního. Toto jej však neomlouvá a tento jeho omyl je bez významu.¹³³

Právní omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost spočívá v pachatelově mylném výkladu mezi těchto okolností nebo si myslí, že je dána okolnost, která protiprávnost vylučuje, ale zákon ji neuznává. Je možno jej považovat za omyl o právním dovolení. Při překročení mezi okolností je nutno zjistit, zda byly chybně hodnoceny právní nebo skutkové souvislosti.¹³⁴

4.4.2.1 Právní omyl negativní

Pachatel neví, že jeho jednání je trestné. Ví, co činí, ale neví, že je to zakázané. Nově ale § 19 odst. 1 stanovuje výjimku, že pokud se pachatel omylu nemohl vyvarovat, je jeho omyl omluvitelný a zároveň v odst. 2 upřesňuje kritéria pro posouzení, zda se pachatel mohl vyvarovat. Právnímu omylu je možno se vyvarovat, pokud má dotyčný povinnost se seznámit s právní úpravou nebo mohl

¹³² SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 324. ISBN 978-802-5440-339.

¹³³ STOCĚSOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 102. ISBN 978-80-7380-418-3.

¹³⁴ Tamtéž, s. 102.

– li pachatel protiprávnost rozpoznat bez zřejmých obtíží. Za předpokladu, že pachatel nevěděl, že jeho jednání je protiprávní, bude nutné posoudit, zda se takového omylu mohl vyvarovat, či nikoliv - tedy byl-li omyl omluvitelný, nebo ne. Omluvitelný právní omyl vylučuje trestní odpovědnost, pokud se jej osoba ani při vynaložení veškeré opatrnosti nemohla vyvarovat. Neomluvitelný právní omyl nastává v případě, kdy se pachatel omylu vyvarovat mohl. Pachatel je trestně odpovědný za příslušný úmyslný trestný čin nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti, nikoli jen za nedbalost, jako je tomu u omylu skutkového negativního. Je zde trestní odpovědnost s možností zmírnění trestu, neboť neomluvitelný právní omyl je jednou z polehčujících okolností. Přichází zde také v úvahu možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby dle § 58 odst. 6 trestního zákona.¹³⁵

Negativní právní omyl mladistvého o trestních předpisech a předpisech mimotrestních, jichž se trestní zákon dovolává, je upraven v ustanovení § 11 odst. 1 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému, který se dopustil činu z neznalosti právních předpisů, která je zejména vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žil, omluvitelná. Neznalost příslušných předpisů tedy nevylučuje trestní odpovědnost mladistvého, ale má význam při jeho potrestání.¹³⁶

4.4.2.2 Právní omyl pozitivní

Pachatel si myslí, že jeho jednání je trestné, že páchá trestný čin, ale ve skutečnosti to tak není. Chybí zde trestnost činu, nevzniká trestní odpovědnost, protože není naplněná skutková podstata. Pozitivní právní delikt podle práva neexistuje, proto se mu říká zdánlivý nebo putativní delikt. Neexistuje buď vůbec právní norma, nebo existuje, ale dané jednání nesankcionuje. Např. někdo páchá cizoložství a myslí si, že je to trestné. Dalším druhem pozitivního právního omylu, je když pachatel předpokládá, že jedná v některé z okolností vylučujících odpovědnost, ale není tomu tak (například si pachatel myslí, že zastřelení člověka, který ho slovně napadl, je nutnou obranou). Tyto situace nebudou na zavinění

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří; SOUČEK Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif.* 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, s. 40. ISBN 978-80-87576-29-8

¹³⁶ HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu.* Bulletin advokacie 10/2009, s. 47. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 28.02.2014]

pachatele mít vliv, není však vyloučeno přičítání takového omylu jako polehčující okolnosti.¹³⁷

Pachatel se ale může také mýlit ve skutkové podstatě trestného činu, když má za to, že páchá určitý trestný čin, ale ve skutečnosti páchá jiný trestný čin, naplňuje jinou skutkovou podstatu. Pachatel si je vědom bezprávnosti i trestnosti jednání, nemá zde právní omyl význam a pachatel je trestně odpovědný. Zákon pozitivní právní omyl neupravuje.

¹³⁷ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 102 - 104. ISBN 978-80-7380-418-3.

5 Dokazování subjektivní stránky trestného činu v trestním řízení

Dokazování v trestním řízení je postupem orgánů činných v trestním řízení, který vede ke zjištění okolností důležitých pro trestní řízení. Důkazy lze provádět po zahájení trestního stíhání v přípravném řízení a poté v hlavním líčení. V trestním řízení, potažmo při dokazování je povinností orgánů činných v trestním řízení dodržovat základní zásady trestního práva a dokazování. Jedná se o zásadu materiální pravdy, zásadu vyhledávací, presumpci nevinny, zásadu bezprostřednosti a ústnosti, zásadu volného hodnocení důkazů, zásadu přiměřenosti.¹³⁸

Zásada zjištění materiální pravdy znamená zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, neboť v pochybnostech se přihlíží k prospěchu obviněného (*in dubio pro reo*). *Vyhledávací zásada* ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost vyhledávat a zjišťovat důkazy a skutečnosti i bez návrhu stran. To však nevyklučuje právo stran důkazy navrhnout, opatřit a předkládat v přípravném řízení i v řízení před soudem.¹³⁹ Součinnost stran je jejich právem, nikoliv povinností, ale je od nich očekávána. Soud však není jejich návrhy a důkazy vázán. Zákon stranám neukládá sankci neunesení důkazního břemena. *Zásada bezprostřednosti a ústnosti* znamená, že soud vychází z přímého a ústního kontaktu se stranami řízení, aby si mohl vytvořit úsudek. *Zásada volného hodnocení důkazů* vyjadřuje postoj soudu k provedeným důkazům, a to takový, že je má hodnotit dle svého uvážení, není ničím vázán. Nemá stanoveno, jaké důkazní prostředky použít, jaké důkazy je nezbytné předložit, jakou sílu jednotlivé důkazy mají. Důkazy mají být hodnoceny na základě vnitřního uvážení soudu, které si vytvoří díky zásadám bezprostřednosti a ústnosti. Sám přisuzuje hodnotu věrohodnosti a pravdivosti důkazu. *Zásada přiměřenosti* ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat s šetřením práv v souladu s Listinou a mezinárodními úmluvami. *Zásada presumpce nevinny* určuje, že vina obviněného musí být dokazována, dokud mu není dokázána, musí na něho být nahlíženo jako na nevinného. Přičemž platí, že nedokázaná vina má

¹³⁸ JELÍNKEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s 169. ISBN 978-80-87212-92-9.

¹³⁹ Tamtéž, s. 170.

stejnou váhu jako dokázaná nevina. Obviněný má právo dokazovat svou nevinu a orgány činné v trestním řízení mají povinnost dokazovat vinu obviněného.¹⁴⁰

Předmětem dokazování jsou okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její provedení, okolnosti důležité pro postup trestního řízení a okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci. Dokazovat je třeba jen okolnosti důležité pro trestní řízení. Zejména jde o okolnosti tvořící znaky trestného činu, zda se vůbec jedná o trestný čin, zda jej spáchal obviněný. Dále okolnosti, které mají vliv na posouzení povahy a závažnosti trestného činu, okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele, okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání, okolnosti umožňující stanovení následku.¹⁴¹

Psychický vnitřní vztah pachatele k páchanému trestnému činu je z procesního hlediska složitá otázka dokazování. Díky zásadě volného hodnocení důkazů nelze žádnému důkazu, kterým je prokazováno zavinění, přikládat větší význam. V tomto případě nelze spoléhat na vyjádření pachatele, které může být účelové. Samotné doznání není podkladem pro vyslovení viny. Ani není možné vyvozovat z toho, že pokud obviněný skutek popřel, tak nepřichází v úvahu přímý úmysl. Tento úmysl, tak jako jiné formy zavinění, je možno a také nutno zjistit i na podkladě jiných důkazů, nejen z doznání obviněného. Při posuzování zavinění a posléze viny je nutno zvažovat veškerá možná hlediska, aby byl získán přehled o osobě pachatele, jeho životě, pohnutce a jeho zvláštностech.¹⁴² Tyto poznatky o subjektivním stavu získávají orgány činné v trestním řízení zákonnými důkazními prostředky, kdy je nezbytné šetřit osobnost obviněného. Forma zavinění musí být bezpochybně zjištěna, jinak platí pravidlo *in dubio pro reo*. Zjištěný stupeň zavinění pak pomáhá při stanovení trestu za trestný čin a tím dodržení zásady přiměřenosti.

Právní závěr o zavinění pachatele musí být dokázán výsledky dokazování a musí z nich vyplývat. Musí vyplývat z provedeného dokazování a zakládat se na skutkových zjištěních soudu. Subjektivní stránku pachatele lze zpravidla dokazovat jen nepřímo z okolností objektivní povahy, ze kterých lze usuzovat vnitřní pachatelův vztah k porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním

¹⁴⁰ JELÍNKEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. s 354 - 359. ISBN 978-80-87212-92-9.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 170.

¹⁴² ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Vina v lidském životě. *České vězeňství*, 2001, roč. 9, č. 3, s. 44-48. ISSN: 1213-9297

zákonem.¹⁴³ Zavinění lze však dovozovat z povahy nástroje použitého k útoku, ze způsobu použití nástroje, z intenzity útoku a z míst zásahu na těle poškozeného.¹⁴⁴ Jedná se o nepřímé důkazy, které dokazují jinou skutečnost, z níž je pak vyvozena skutečnost pro trestní řízení relevantní. Jsou často jedinými vodítky pro poznání pachatelova zavinění. Pouze těmito nepřímými důkazy nelze zavinění odůvodňovat. Aby bylo možno vyvodit alespoň eventuální úmysl, musí být objektivní okolnosti logicky provázány s okolnostmi subjektivními (pohnutka a vlastnosti pachatele).¹⁴⁵

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.01.2001, sp. zn. 5 Tz 269/2000. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 23.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

¹⁴⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 02.02.2007, so. zn. III. ÚS 681/06. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 23.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

¹⁴⁵ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 02.02.2007, so. zn. III. ÚS 681/06. In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [citováno dne 23.02.2014]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

6 Zavinění v některých zahraničních právních úpravách

6.1 Německo

Trestným činem se rozumí trestné jednání, které naplňuje skutkovou podstatu trestného činu popsaného v trestním zákoníku a které je současně protiprávní a zaviněné. Německá trestněprávní teorie rozlišuje zavinění ve formě úmyslu a nedbalosti. Německá trestněprávní nauka vychází z teorie R. Franka, která úmyslné jednání formuluje takto „*úmyslně jedná ten, kdo ví, že jeho jednání naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, a chce ji naplnit (úmysl přímý) či považuje její naplnění za možné a je s jejím naplněním srozuměn (úmysl eventuální)*“.¹⁴⁶ Evidentní je zde zastoupení složky vůle buď v podobě vědění (Wissen) nebo srozumění (Einverständnis). Z tohoto výkladu nelze přehlédnout markantní podobnost s českou úpravou zavinění. Německé formy zavinění úmyslného se staly podkladem pro československé a české paragrafy upravující zavinění. Německé formy zavinění nemají zákonnou úpravu. Pro určení hranice mezi úmyslem a nedbalostí používá německá teorie volní kritérium, na základě kterého lze nastání výsledku vyložit jako připouštění výsledků, počítání s nimi, srozumění, svolení k výsledku, vyvarování výsledku, přijímání rizika jednání, vypočítání činu (berechnen), chtění činu i pro případ, že následek nastane. Stejně jako v českém trestním právu, existuje i v Německu úmysl přímý a eventuální. Teorie však pracuje i s obmyslem jako přímým úmyslem prvního stupně, kdy pachateli záleží na tom, aby nastal právě následek předvídaný skutkovou podstatou.¹⁴⁷ Úmysl přímý znamená pachatelovo vědění nebo předpokládání, že jeho jednání povede k naplnění skutkové podstaty a i přes tuto znalost nebo předpoklad volně jednal. Akceptuje výsledek, i kdyby to nebylo jeho cílem, ale vedlejší produkt k dosažení cíle jiného, třeba i trestněprávně nezávadného.¹⁴⁸

¹⁴⁶ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 291. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 291.

¹⁴⁸ STOČESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 35. ISBN 978-80-7380-418-3.

Eventuální úmysl je podmíněn představou možného výsledku. Eventuální úmysl je definován tak, že pachatel určitě nepočítá s tím, že výsledek nenastane, a přesto jedná nebo nejedná s pevným přesvědčením, že výsledek nenastane, věří – li, že výsledek vlastní činností odvrátit nemůže.¹⁴⁹ Jinak řečeno, že pachatel je smířen a považuje vážně za možné, že jeho jednání povede k naplnění skutkové podstaty trestného činu. Poněkud složitě vykonstruovaná definice eventuálního úmyslu, kterou upřesnil Liszt dodatkem, že je vždy rozhodné, že pachatel neodmítl, že následek nastane, tedy dospěl k úsudku, že výsledek nastane. I přes tyto výklady se v německé teorii nejvíce užívá Frankova teorie. Složka vůle stejně jako u českého zavinění pomáhá rozlišit úmysl od nedbalosti. Schvalování, srozumění, počítání s výsledkem, chtění činu i pro případ, že výsledek nastane, slabé přesvědčení, že výsledek nenastane; všechny tyto možnosti vůle hovoří pro eventuální úmysl. Vědomá nedbalost je dána v případech, kdy se pachatel může výsledku, který pokládá za možný vyvarovat nebo v to doufá.¹⁵⁰ V souvislosti s rozhraněním eventuálního úmyslu od vědomé nedbalosti se i v německé trestněprávní nauce hovoří o pravé a nepravé lhostejnosti. Lhostejný pachatel považuje faktickou realizaci jednání a spáchání trestného činu za možnou a s možným porušením zájmů se smířil. Vylučuje z úmyslné formy zavinění tu podobu lhostejnosti, která je označována jako úplná, kdy si pachatel představuje možný protiprávní následek, ale zůstal jen u představy, aniž se rozhodl pro tu či onu možnost. Německá úprava vychází z Einwilligungstheorie při rozlišování pravé a úplné lhostejnosti. Vedle této teorie je ještě Billigungstheorie, která je spojována s vědomou nedbalostí, když pachatel akceptuje možný následek svého jednání, ale nepřeje si ho.¹⁵¹ Nedbalostní jednání je trestné jen tehdy když to německý trestní zákon výslovně stanoví. K nedbalosti se váže porušení svědomitého plnění povinností, předvídatelnost, poznatelnost a vyvarovatelnost. Nevědomá nedbalost je vysvětlována na základě „citové

¹⁴⁹ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 291. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 290 - 291.

¹⁵¹ KRATOCHVÍL, Vladimír. „Smíří“ se české soudy s novým ustanovením § 15 odst. 2 trestního zákoníku?. In *Dny práva-2009- Days of law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 28.02.2014]. Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Kratochvil_Vladimir%20__1070_.pdf

teorie“, kdy nevědomá nedbalost spočívá v nedostatku citu nebo zájmu k právnímu statku nebo k vyvarování se porušení práva.¹⁵²

Vnímám německé teorie zavinění jako české formy zavinění. Německé trestní právo dle mého názoru je v této otázce komplikovanější, složitě konstruované a v otázce vůle poměrně hodně široce pojaté (srozumění, počítání s následkem, svolení k výsledku, přijetí rizika jednání atd.). Návrh současného českého trestního zákona pracoval dle německého vzoru i s formou obmyslu (Absicht), ale nakonec do zákona vnesen nebyl právě pro dostatečnou formulaci a vysvětlení základních forem úmyslu, které z německé nauky rovněž vycházejí.¹⁵³

6.2 Velká Británie

Trestní právo Spojeného království nevychází z římského práva jako kontinentální právo. Vliv tradic práva římského je zde jen malý. Soudní precedenty mohou upřesnit podrobnosti skutkových podstat trestných činů. U některých druhů trestných činů se uplatňuje pouze objektivní odpovědnost, odpovědnost za následek. Tyto trestné činy se nazývají strict liability offences, které nevyžadují zavinění a někdy ani není nutné, aby pachatel věděl, že došlo k činu. Může jít např. o trestný čin poškozování životního prostředí emisemi. Rozhodnutí o tom, který trestný čin je strict liability offence je ponecháno soudům.¹⁵⁴ Striktní odpovědnost znamená trestní odpovědnost bez ohledu na úmysl či nedbalost.¹⁵⁵ U subjektivní odpovědnosti trestní právo vyžaduje mens rea (zlý úmysl) a actus reus (zlý čin).

Různé stavy mysli, které mohou vést k trestní odpovědnosti jsou v trestním právu Spojeného království následující: *intention direct/inferred, knowledge a belief, recklessness, negligence*.¹⁵⁶ Mens rea, který odpovídá zavinění může být

¹⁵² SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 303. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 01.03.2014]

¹⁵⁴ PADFIELD, Nicola. *Criminal law*. 8th ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. s. 63. ISBN 978-019-9644-353.

¹⁵⁵ ŠPICAR, Přemysl. *Zavinění jako neodmyslitelná součást trestného činu?*. Trestněprávní revue 5/2007, s. 121. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.03.2014]

¹⁵⁶ PADFIELD, Nicola. *Criminal law*. 8th ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. s. 43. ISBN 978-019-9644-353.

ve formách intention (úmysl), recklessness (bezohlednost) a negligence (nedbalost). Knowledge je rozeznávána pouze v teorii.

6.2.1 Intention

Intention je úmyslné zavinění a mens rea v této formě je vyžadováno u závažných trestných činů. Jedná se o pachatelovo rozhodnutí přivodit výsledek bez ohledu, zda zamýšlí následky nebo ne. Trestné činy vyžadující úmysl jsou v zákoně s formulací „*doing x with intent to do y*“.¹⁵⁷ Pachatel chce a zamýšlí dosáhnout výsledku, který popisuje skutková podstata. Téměř totožné pojetí jako přímý úmysl v právu českém, ale český trestní zákon nevyžaduje vždy doslova „*with intent to do*“, tedy „*s úmyslem*“, protože je u nás požadavek úmyslného zavinění pro trestní odpovědnost ve většině případů dovozován.

Britská praxe užívá pro rozlišení stupňů úmyslu tohoto příkladu pro určení vztahu pachatele k následku útoku na život poškozeného:

1. pachatel věří, že je nepochybné, že poškozený určitě zemře
2. pachatel věří, že je vysoce pravděpodobné, že poškozený zemře
3. pachatel věří, že je pravděpodobné, že poškozený zemře
4. pachatel věří, že je možné, ale nepravděpodobné, že poškozený zemře¹⁵⁸

Direct intent je znázorněn na následujícím příkladu:

*„If you shoot at me wanting to kill me and miss, you will still be guilty of attempted murder whether you were standing next to me or a hundred metres away.“*¹⁵⁹

Pokud však pachatel nechce dosáhnout trestního důsledku, ale je téměř jisté, že nastane, jedná se již o bezohlednost, tedy recklessness.¹⁶⁰ České trestní právo tyto situace posuzuje jako eventuální úmysl. O intention se v angloamerickém právu dle tohoto pojetí jedná jen, když pachatel následku dosáhnout chce. Na druhou stranu oblique intent (inferred) říká, že někdo může mít v úmyslu důsledek činu, i když nutně nechce, aby následek nastal, ale je prakticky jisté, že

¹⁵⁷ ASHWORTH, Andrew a Jeremy HORDER. *Principles of criminal law*. Seventh edition. Oxford: Nakladatelství Oxford University Press. 2013. s. 168. ISBN 01-996-7268-7.

¹⁵⁸ SOLNAŘ, Vladimír.; FENYK, Jaroslav.; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: Základy trestní odpovědnosti*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009. s. 298. ISBN 978-802-5440-339.

¹⁵⁹ PADFIELD, Nicola. *Criminal law*. 8th ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. s. 44. ISBN 978-019-9644-353.

¹⁶⁰ ASHWORTH, Andrew a Jeremy HORDER. *Principles of criminal law*. Seventh edition. Oxford: Nakladatelství Oxford University Press. 2013. s. 175. ISBN 01-996-7268-7.

se stane.¹⁶¹ Je tedy zřejmé, že panuje názorový rozpor mezi pojmání *recklessness* a *oblique intent*. Tento rozpor možno přirovnat k nejasnostem v rozhraničení českého eventuálního úmyslu a vědomé nedbalosti.

6.2.2 Recklessness

Recklessness znamená nedbalost či bezohlednost. Pachatel se činu dopouští, i přesto, že ví, že trestněprávní důsledky jsou pravděpodobné, je zřejmé, že nezákonný následek nastane. „*Someone is reckless if he takes unjustified risks.*“¹⁶² Pachatel ví, že riziko existuje, nebo bude existovat, s ohledem na skutečnosti, které jsou pachateli známé, není rozumné riziko podstoupit.¹⁶³ Zřejmé podstoupení rizika, o němž pachatel ví, svědčí o jeho bezohlednosti.

6.2.3 Negligence

Pachatel se chová neopatrně, nezachoval rozumnou míru opatrnosti průměrného člověka. Anglické pojetí nedbalosti stojí stejně jako česká úprava na subjektivní a objektivní opatrnosti, kdy oba tyto typy opatrnosti znázorňuje na příkladových otázkách: „*Učinil pachatel takové kroky k odvrácení nebezpečí, které by průměrný rozumný člověk podnikl v jeho situaci? Mohl tyto kroky k odvrácení nebezpečí podle svých schopností podniknout?*“¹⁶⁴ Pokud jsou oba tyto předpoklady splněny, to znamená, že pachatel neučinil vše, co mohl v jeho situaci a podle jeho schopností, nastupuje nedbalostní zavinění, tedy *negligence*.

¹⁶¹ PADFIELD, Nicola. *Criminal law*. 8th ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. s. 46. ISBN 978-019-9644-353.

¹⁶² Tamtéž, str. 53

¹⁶³ ASHWORTH, Andrew a Jeremy HORDER. *Principles of criminal law*. Seventh edition. Oxford: Nakladatelství Oxford University Press. 2013. s. 180. ISBN 01-996-7268-7.

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 182

7 Závěr

Zavinění subjektu je bezpochyby jednou z nejsložitějších otázek trestního práva, neboť zjistit vnitřní psychické pochody pachatele a snažit se jim porozumět je významnou otázkou trestního řízení. Na základě zavinění se v souvislosti s ostatními okolnostmi zjišťuje případná vina pachatele. Bez zavinění nemůže vzniknout trestní odpovědnost.

Pokusila jsem se v této práci shromáždit základní fakta o subjektivní stránce trestného činu. Na počátku práce jsem se zaměřila na pojetí trestného činu a znaky skutkové podstaty, jedním z nichž je právě subjektivní stránka. Jednu kapitolu jsem věnovala historickému vývoji zavinění v jednotlivých obdobích a trestních zákonech. Následně jsem se zabývala všemi znaky subjektivní stránky, jak obligatorními, tak fakultativními. Pokusila se rozebrat obligatorní znak zavinění a jeho jednotlivé formy, které jsem se snažila porovnat a znázornit na praktických příkladech a případech ze soudní praxe a judikatury. Pokusila jsem se analyzovat pojetí zavinění v současném trestním zákoně, kde je nově osvětlen eventuální úmysl pomocí teorie smíření a také zakotvena hrubá nedbalost. Dotkla jsem se také problematiky rozhraní eventuálního úmyslu a vědomé nedbalosti. V rámci forem zavinění jsem se také zabývala jejich složkami – složkou intelektuální a složkou vůle. Popsala jsem rozdíly v pojetí zavinění a viny, neboť tyto dva instituty bývají často považovány za synonyma. Zabývala jsem se taktéž fakultativními znaky subjektivní stránky, které mají nespornou pomocnou roli při dokazování zavinění v trestním řízení. Neopomněla jsem zmínit skutkové podstaty a jejich konstrukce z hlediska zavinění, neboť jsou důležité pro zjištění, zda pachatel skutkovou podstatu naplnil. Následně jsem popsala omyl jako institut úzce související se zaviněním. Zmínila jsem i základní zásady a postupy dokazování zavinění v trestním řízení. Nakonec jsem se zabývala komparací zavinění českého s německým pojetím a následně s britskou právní úpravou, která stojí na základech angloamerického systému na rozdíl od našeho kontinentálního. Německá úprava je dle mého názoru velmi složitě koncipovaná. Česká, která z německé však vychází, je pro mě jasnější, logičtější a méně kostrbatá. Pro britskou soudcovskou tvorbu práva a rozdrobenost pramenů je pochopení této úpravy také poměrně nesnadný úkol.

Co se týče české právní úpravy zavinění, nevidím v ní nedostatky a myslím si, že nynější zákonné pojetí zavinění je dostačující, obzvláště když byla zakotvena hrubá nedbalost a upřesněno srozumění u eventuálního úmyslu. Ačkoli záměrem nového trestního zákona bylo zmírňování trestní represe a je více kladen důraz na zásadu subsidiarity trestní represe, přináší nový výklad srozumění u eventuálního úmyslu její zostření. Případy pravé lhostejnosti byly dříve považovány za nedbalostní trestné činy. Nově však teorie smíření podřazuje pravou lhostejnost, kde je zastoupena nulitní složka vůle, k eventuálnímu úmyslu, což deklaruje zpřísnění trestního postihu. Praxe dle mého názoru postupně přejde k posuzování těchto případů jako eventuálního úmyslu. Spatřuji v tom větší spravedlnost, neboť nulitní vůle a lhostejný vztah k jakémukoliv možnému následku by neměl být trestán mírněji. Proto souhlasím s eventuálním úmyslem. U vědomé nedbalosti je pachatel nakloněn spíše nezávadnému následku. Tento pachatelův vztah k nezávadnému následku vidím ve formulaci „*spoléhá, že nezpůsobí.*“

Zavinění je jednou z nejdůležitějších složek, které je nutné u pachatele zjišťovat k tomu, aby mohla být vyslovena vina a pachatel odsouzen. Vina je souhrnem všech podmínek trestní odpovědnosti, které jsou zjišťovány. V případě dokázané viny je možné pachateli vytýkat jeho jednání a vyvodit důsledky. V průběhu celého trestního řízení je povinností orgánů činných v trestním řízení ctít a dodržovat zásadu presumpce neviny. Teprve odsuzujícím výrokem soudu vzniká pachatelova přičitatelnost činu určité osobě. Zavinění je upraveno v § 15 a § 16 trestního zákona, vina jako souhrn všech podmínek trestní odpovědnosti, který je vysloven až odsuzujícím soudním rozhodnutím, však své zákonné ustanovení nemá. Dle mého názoru by vnesení tohoto institutu do trestního zákona omezilo nesprávné zaměňování s institutem zavinění.

Resumé

The primary task of this thesis is to give account of culpability of the offender and describe all forms of culpability. Culpability is one of the most important doctrines in criminal law. There is any liability without culpability. The criminal liability of the offender depends on his culpability. It is based on combination of two elements in the Czech penal code. The first one is will (what an offender wants) and the second one is knowledge. The Czech criminal law is built on subjective criminal liability. The criminal liability is to be intentional culpability, unless the law expressly provides that negligence suffices.

The first part of the thesis describes the criminal offence and its characters because the main topic of this these – the subjective side of the crime – is one of the most important character of the criminal offence. I tried to describe the conduct element of the crime and also the origin and evolution of the conduct element of the crime.

The next chapter focuses local history of criminal law and culpability of the offender from the first separate Criminal Code *Constitutio Criminalis Josephina (1707)* to the current criminal code 40/2009. I clarified and compared historical theories and conceptions of culpability of prominent criminal authors.

Then I analyzed the subjective side of the crime and its obligatory and optional features. The only obligatory character of subjective side of the crime is culpability. The forms of culpability are: intention direct and indirect, negligence conscious and unconscious. New legal form of negligence is gross negligence that can be conscious and unconscious. It's the higher level of both forms of negligence. Intention is the most serious level of culpability. The offender wants to cause consequence. Negligence is the lowest level of culpability. The offender did not intend to cause the result that happened. I described intellectual and volitional component of the individual forms of culpability. Component of will helps to distinguish intention from negligence. The main problems occur at distinction the indirect intention and conscious negligence. The distinction is based on right indifference.

With culpability is related the offender's error in knowledge about obligatory aspects of the offence. This error affects the liability of crime. The types of error: error of fact and error of law. Both types of error can be positive and negative. The special type of error of fact are error in object of attack, error in causal course and special type of error of fact – *dolus generalis*.

I compared also the doctrine of culpability with the guilt. These two doctrines are often confused.

The optional features stand next to culpability and helps to prove the offender's guilt or innocence and also detect his mental states and processes. The optional features are motive, purpose and intent. I have dealt also with procedural aspects of proving culpability. The last chapter is devoted to criminal culpability in Germany and also in Great Britain. I tried to compare the German and Britain concept of culpability with the Czech statutory regulation.

Seznam použitých pramenů

A. Knižní literatura česká

CHMELÍK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* Praha: Linde a.s. 2009, 292 s. ISBN 978-80-7201-785-0.

JABLONICKÝ, Tomáš. *Profesor August Miřička: studie k 150. výročí narození.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 124 s. ISBN 978-80-87146-79-8.

JELÍNEK, Jiří; SOUČEK Josef. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Advokátní tarif.* 3. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1280 s. ISBN 978-80-87576-29-8

JELÍNEK, Jiří. a kol. *Trestní právo procesní.* 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 816 s. ISBN 978-80-87212-92-9.

KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské. Část obecná i zvláštní.* Praha: Mellantrich, 1935. 337 s.

KALLAB, Jaroslav. *Trestní zákony československé platné v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* 2. přeprac. a značně rozmnož. vyd. Praha : Československý Kompas, 1927. 1236 s.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 834 s. ISBN 978-80-7400-042-3.

KRATOCHVÍL, Vladimír. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-807-1790-822.

MADAR, Zdeněk a kol. *Právníký slovník. Díl 2., P-Ž. 5.*, podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Panorama, 1988. 679 s.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.* 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-394.

MIŘIČKA, August. *O formách trestné viny a jich úpravě zákonné.* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1902. 171 s.

NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et al. *Trestní právo hmotné.* 3. rozš. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN 978-807-3802-912.

NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné.* Praha, 1992. 263 s. ISBN 80-901-1851-8.

NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné.* 3. přepracované vyd. Praha: Codex, 1997, 328 s. ISBN 80-859-6324-8.

STOCESOVÁ, Simona. *Omyl v českém a zahraničním trestním právu.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 143 s. ISBN 978-80-7380-418-3.

ŠÁMAL, Pavel. *Osnova trestního zákoníku 2004 – 2006.* Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2006, 421 s. ISBN 80-7179-527-5.

ŠÁMAL, Pavel a kol, *Trestní zákoník. Komentář.* Praha C.H. Beck 2009, 1287 s. ISBN 978-80-7400-109-3

B. Knižní literatura zahraniční

ASHWORTH, Andrew a Jeremy HORDER. *Principles of criminal law.* Seventh edition. Oxford: Nakladatelství Oxford University Press. 2013. 510 s. ISBN 01-996-7268-7.

PADFIELD, Nicola. *Criminal law*. 8th ed. Oxford, U.K.: Oxford University Press, 2012. 380 s. ISBN 978-019-9644-353.

C. Odborné články a internetové zdroje

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Vina v lidském životě. *České vězeňství*, 2001, roč. 9, č. 3, 68 s. ISSN: 1213-9297

HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 47. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 28.02.2014]

HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. Bulletin advokacie 10/2009, s. 53. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

HULVA, Tomáš. *Význam zavinění v souvislosti s civilními a veřejnoprávními delikty*. Bulletin advokacie 6/2007, s. 24. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.02.2014]

KRATOCHVÍL, Vladimír. „Smíří“ se české soudy s novým ustanovením § 15 odst. 2 trestního zákoníku?. In *Dny práva-2009- Days of law* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [cit. 28.02.2014] . Dostupné z http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/novy_trest/Kratochvil_Vladimir%20__1070_.pdf

SKOBLOVÁ, Jitka. *Historie trestního práva* [online]. Vydáno 23.7.2000 v internetovém publikačním prostoru *juristic*. [cit. 2014-02-03]. Dostupné z : [<http://trestni.juristic.cz/30486/clanek/trest2>]

ŠPICAR, Přemysl. *Zavinění jako neodmyslitelná součást trestného činu?*. Trestněprávní revue 5/2007, s. 121. Dostupná z Beck-online [databáze] [citováno dne 12.03.2014]

D. Judikatura

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 02.02.2007, so. zn. III. ÚS 681/06.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 23.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 1962, sp. zn. R 19/1963 tr.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 12.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.02.2013, 3 Tdo 193/2013
In: *Judikaty.info* [online].
[cit. 12.02.2014]. Dostupné z: <http://www.judikaty.info.cz/>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.12.2009, sp. zn. 7 Tdo 1433/2009.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 13.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.01.2011, sp. zn. 8 Tdo 1619/2010.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 18.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.06.2012, sp. zn. 5 Tdo 540/2012.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 18.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.01.2001, sp. zn. 5 Tz 269/2000.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 23.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 08.06.2011, sp. zn. 3 Tdo 575/2011.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 23.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18.12.2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012.
In: *Beck-Online* [online]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 23.02.2014].
Dostupné z: <http://www.beck-online.cz>

E. Právní předpisy

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupná z Beck-online [databáze]

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů